

ПРЕДВАРИТЕЛЕН ДОКЛАД
на ГИСДИ

ЕВРОИЗБОРИ

25 май 2014

10 юли 2014

София

СЪДЪРЖАНИЕ

ЦЕЛИ на наблюдението на ЕВРОизбори '2014 от ГИСДИ	 5
РЕСУРСИ за наблюдението и анализа на ГИСДИ	 7
ПРОДУКТИ от наблюдението на ГИСДИ в ЕВРОизбори '2014	 9
ГЛАВА ПЪРВА	
ОБЩ ПРОФИЛ НА ЕВРОИЗБОРИ '2014	... 14
СЕЦИФИКА на ситуацията на ЕВРОизбори '2014	... 14
Политическият ЗАЛОГ на ЕВРОизбори '2014	... 15
ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ на изборния процес на ЕВРОизбори '2014	... 16
ЗАКОННОСТ на ЕВРОизбори '2014: признаване и оспорване от участващите партии и коалиции	... 18
ГЛАВА ВТОРА	
КЛЮЧОВИ ПРОБЛЕМИ: МЕТОДИЧЕСКИ И ФУНКЦИОНАЛНИ	... 20
Осигуряване на подходящо ПОМЕЩЕНИЕ за СИК	... 20
Избирателни СПИСЪЦИ, вкл. ЗАБРАНИТЕЛЕН списък	... 21
Удостоверения за УСЕДНАЛОСТ	... 23
Гласуване с ПРИДРУЖИТЕЛ	... 23
Действителни и НЕДЕЙСТВИТЕЛНИ гласове, вкл. по кандидатски листи	... 24
ЗАКРИВАНЕ на изборния ден	... 25
Проверка за ДВОЙНО гласуване	... 25
Протоколите на СИК в РИК: приемане и проверка	... 26

Нова интегрална БЮЛЕТИНА	... 28
ПРЕФЕРЕНЦИАЛНО гласуване	... 31
РЕЗУЛТАТИ по партии: привидности и реалности	... 35
ПРЕБРОЯВАНЕ на резултата от ЦИК: флуктуации и точност	... 37
ГЛАВА ТРЕТА	
ИЗБОРНИ НАРУШЕНИЯ	
И ИНСТИТУЦИОНАЛНО СЪОТВЕТСТВИЕ	... 38
НАРУШЕНИЯ регистрирани от ГИСДИ	... 38
ОСНОВНИ НАРУШЕНИЯ регистрирани от наблюдатели на ГИСДИ в изборния процес	... 39
Форми, извършители, география	... 40
МАЩАБ на нарушенията и злоупотребите	... 41
Видове сигнали и жалби, подадени в ЦИК	... 41
Сигнали и жалби в РИК-овете	... 42
Регистрирани в РИК сигнали и жалби за нарушения в изборния процес	... 43
РЕАКЦИИ на СИК и РИК	... 48
Реакция на МВР и ПРОКУРАТУРА	... 49
КОНТРОЛИРАН вот, КУПУВАНЕ на гласове: мащаби, нови форми, актьори	... 50
КОМПЕТЕНТНОСТ на СИК и РИК	... 50
Изисквания към членовете	... 50
Предаване на изборните книжа от СИК в РИК	... 51
ТЕХНИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ с копирните устройства и консумативите	... 52
Проблемът „Наблюдателски организации”	... 54
ФИНАНСИРАНЕ на политическите партии	... 59
ГЛАВА ЧЕТВЪРТА	
МЕДИЕН МОНИТОРИНГ НА ГИСДИ	... 62
Регулация на медийните услуги в изборен процес	... 64
Предложение за	
ИЗМЕНЕНИЯ И ДОПЪЛНЕНИЯ на Изборен кодекс '2014	
в частта, отнасяща се до ДОСТАВЧИЦИ НА МЕДИЙНИ УСЛУГИ	... 66

ГЛАВА ПЕТА

ИЗБОРНИ (ЕЛЕКТОРАЛНИ) ПРОУЧВАНИЯ	... 72
Предизборни изследвания и прогнози	... 72
Изследвания в изборния ден	... 73
Екзит пол	... 73
Извадково паралелно преброяване	... 76
Предложения за ИЗМЕНЕНИЯ И ДОПЪЛНЕНИЯ на Изборен кодекс '2014 в частта, отнасяща се до РЕГИСТРАЦИЯ на социологическите агенции, социологически ПРОУЧВАНИЯ в изборния ден, огласяване на РЕЗУЛТАТИТЕ от тях	... 77
Други ПРЕДЛОЖЕНИЯ за УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ на изборното законодателство	... 81

ЦЕЛИ на наблюдението на ЕВРОизбори '2014 от ГИСДИ

1. **Законност и демократичност на изборите:** форми и законност на предизборната кампания, прозрачността и справедливостта на изборния процес, обществена атмосфера в кампанията и изборния ден, точност на финалното преброяване на изборните резултати, тяхното обявяване и таблично представяне.
2. **Ефективност на новия Изборен кодекс:** затваряне на възможности за злоупотреба с изборни норми и процедури; оптимизиране на организацията в процеса на гласуване и документиране на резултатите; ефекти от наблюдението и гражданския контрол върху изборния процес.
3. **Законосъобразност, капацитет и ефективност** в работата на изборните комитети – ЦИК, РИК и СИК. Регистри на жалбите и сигналите, степен на публичност.
4. **Дейност на изборната администрация:** оперативност и надеждност, прозрачност и демократичност, съобразно закона и принципа за политическа независимост.
5. **Активност на наблюдателските организации:** характер и последици от тяхната дейност, съдействие за повишаване на прозрачността и гарантиране на демократичността на изборния процес, или внасяне на нови и допълнителни рискове.
6. **Анализ на политическите измерения и последици** от изборните резултати: стабилизиране или дестабилизиране на държавата и демократичността; промени в политическото позициониране; рискове и перспективи.
7. **Финансиране на политическите партии, коалиции и независимите кандидати:** прозрачност и законосъобразност; държавен и граждански контрол.
8. **Медия мониторинг:** медийна среда и позициониране; законова рамка, норми за демократичност и моралност; профил на националните и регионалните медии; профил на печатните медии, на телевизиите и радиата; интернет медийна структура и активност, медийната роля на сайтове и блогове; политическа „равна отдалеченост“ или пристрастност; използването на платено и неплатено отразяване.
9. **Мониторинг на предизборните прогнози:** публичната активност на „социологически агенции“ и анализаторите; спазването на професионални стандарти при провеждане и публикуване на предизборни рейтингови изследвания и прогнози; екзит пол и паралелно преброяване.

ГИСДИ осъществява **цялостно наблюдение и мониторинг** на изборния процес. Наблюдава изборите, регистрира нарушения и злоупотреби – от името на закона, около закона или грубо срещу закона, подава съответни сигнали до СИК, РИК и ЦИК, както и жалби до ЦИК, МВР и Прокуратурата.

ГИСДИ се стреми към **системно обхващане на процеса** с всички основни участващи актьори: държавата и изборната администрация, партиите и политическите лидери и говорители, гражданските организации и наблюдателите, медиите и интернет мрежите. Изследва и анализира изборния процес, рисковите фактори, положителните тенденции, възможностите за оптимизиране.

ГИСДИ се основава на **принципите и целите от програмни документи** на OSCE-ODIHR, използва мониторинговата методика и възприети стандарти, работи съгласно *Code of Conduct for OSCE-ODIHR Observers*.

ГИСДИ е в **активен и конструктивен диалог** с държавните институции и изборната администрация, с политическите организации, както и със структури на гражданското общество. Участва в Обществения съвет към ЦИК.

ГИСДИ има своя **експертиза по всички елементи и измерения** на изборния процес и развитието на демократични публични отношения в България, в това число медиите като изключително важен обществен посредник и изборен фактор, както и изборните изследвания и тяхното тиражиране чрез масови медии.

РЕСУРСИ за наблюдението и анализа на ГИСДИ

ГИСДИ работи **активно от 1990 година**. Наблюдава всички видове избори в България. Има публичен авторитет на най-старата наблюдателска организация, с устойчива работа и активност вече трето десетилетие, с капацитет да покрива цялата територия на страната, с капацитет за наблюдение на изборния процес „отдолу – нагоре”, а не само от „птичи поглед”.

Екипи на ГИСДИ се включват в мисии на **международни наблюдатели** в други страни. Имат международен опит. Използват в работата си принципи и стандарти, организация и форми, които се препоръчват от OSCE-ODIHR.

На ЕВРОизбори '2014 ГИСДИ е **регистрирана от ЦИК** с Решение № 241-ЕП, от 25 април 2014 г. *за участие с наблюдатели в изборите за членове на Европейски парламент от Република България на 25 май 2014 г. като българка неправителствена организация*. Наблюдателите са регистрирани в публичен регистър.

ГИСДИ на тези избори работи чрез **4 214 свои регистрирани** от ЦИК упълномощени представители и наблюдатели във всички области на страната. Дейността във всяка област се извършва от областен координатор, общински координатори и екипи от наблюдатели. Координаторите и наблюдателите преминаха съответни обучения, работеха с КОДОВА книга на ГИСДИ и опис за регистриране на изборните нарушения, както и направените възражения, подадените сигнали и жалби, проследяването на тяхното регистриране и решенията и действията по тях.

ГИСДИ има **екип от юристи**, които проучиха новия Изборен кодекс, прогнозираха тънките места при неговото практическо прилагане, инструментализираха методическите указания на ЦИК, обучиха мрежата на ГИСДИ за работа с нашата форма и методика за правене на възражения, сигнали и жалби. След изборите те направиха своя нормативно-процедурен анализ, откриха основни проблеми и потребности от коригиране и допълване в Изборния кодекс и неговото прилагане.

ГИСДИ има **екип от политически експерти**, специалисти в методиката на предизборни изследвания, изследванията в изборния ден, извадкови и пълни паралелни преброявания. Направихме съпоставка на рейтинговите предизборни данни от изследвания на всички агенции, посочихме допусканите липси и неточности при публикуване в медиите на данни и рейтинги, преизчислихме изборните резултати, така че да е коректно сравняването им с предизборните номинални рейтинги, както и с прогнозите.

ГИСДИ има **екип от медийни специалисти и експерти**. Те анализираха законовата рамка и ефективността на нормите за участие на медиите в изборния процес. Създадоха своя система от критерии за медиен мониторинг. Мониторингът бе осъществен над повече от 140 медии – национални и регионални, конвенционални и интернет базирани. Мониторинг-

гът бе извършен от експертна група, студенти доброволци, групи за наблюдение на медийната активност извън София. ГИСДИ използва специализиран софтуер за мониторинг на интернет пространството.

ГИСДИ работи със своя **методика за прогнозно паралелно преброяване**: използвахме две паралелни и независими извадки от по 330 секции.

ГИСДИ работи с **наблюдатели на доброволен принцип**. Това са будни хора, с гражданска съвест и активно отношение към политиката. Те участват, **мотивирани от идеята чрез гражданско усилие** да се възпират злоупотребите по време на избори, да се подкрепя процеса на професионализиране на изборната администрация, както и добрата информираност и организационна култура на избирателите, имащи право и желаещи да гласуват.

ГИСДИ е **активен участник в Обществения съвет** на граждански наблюдателски организации при ЦИК. Такъв Обществен съвет се създава и работи за първи път сега, 2014 г., след приемането на новия Изборен кодекс '2014 и в съзвучие на демократичното отваряне на държавата към гражданската инициатива и независимата експертиза за по-рационално изборно законодателство, за по-ефективен изборен процес, за повече реална демократичност, публичност и справедливост в него.

ГИСДИ подкрепя усилията на ЦИК за **професионализиране на цялостната й дейност** в перспективата на първи устойчив 5-годишен мандат (2014-2019), за организиране на **специализирана изборна администрация** с достатъчен капацитет за надеждна работа в полза на демократичността в изборния процес, **повишаване гражданското доверие** в изборните процедури и тяхната охрана срещу опитите да се манипулират избирателите, да се купува и контролира вот в голям обем, да се злоупотребява със закон, изборна методика и бюрократичната тромавост при регистриране на сигнали и жалби.

ПРОДУКТИ от наблюдението на ГИСДИ в ЕВРОизбори '2014

ГИСДИ чрез свои представители участва активно и има свои принос при **публичното гражданско обсъждане на промените** в Изборния кодекс и приемане на нов Изборен кодекс '2014 (Мая Манолова).

Особено важните сред тях са:

- височината на **изборния праг – 3 или 4%** при парламентарни избори. За да е възможно едновременно да се **стимулира избирателната активност, и да се даде стимул и шанс на малките и особено на новите партии** да се доближат и надскочат изборния праг, но заедно с това и да се **предотврати прекомерното раздробяване на партийната структура на парламента** – като още един фактор за дългосрочно дестабилизиране на НС, а след това и на Правителството и Властта като цяло;
- **доброволна преференция при пропорционална изборна система** – в национални и местни избори. Като важен и стимулиращ гражданската активност **мажоритарен елемент** в пропорционалната изборна система. Предпочитане на доброволна пред задължителна преференция. Начин на отразяването на **преференцијата в бюлетината** за гласуване. Нужда от **целово и навременно обучение** на членовете на СИК, застъпници и наблюдатели за тази нова възможност и възможните неразбории;
- **методиката на изчисляване на разпределението на мандатите да стане елемент** от Изборния кодекс. За да се намали възможността за **непрекъсната и спонтанна смяна на методиката** на преброяване, изчисляване и преизчисляване на изборните резултати, определяне на мандатите и добавяне на преразпределени мандати от масива на неоползотворените действителни гласове;
- формата на **интегралната бюлетина, вкл. и преференциите**. Така че тя да стане: обозримо малка като книжно тяло; с нея да се борава лесно: да се въведе едновременно персонален номер и да се съхрани анонимността на гласа; да се икономиса хартия, пари и време за отпечатване; да се концентрира отпечатването в 1-3 контролирани и лицензирани печатници; и др. под.;
- **коригиране на използваната в Изборния кодекс терминология** относно така нар. „социологически проучвания“, провеждани от „социологически агенции“. Сега използваната терминология е неправилна, не съответства на европейски и световни стандарти. Освен това е заблуждаваща общественото мнение. Това досега не е отразено в Изборния кодекс, но се натрупва обществен натиск то да бъде сторено;

- да се **синхронизират нормите в Изборния кодекс и други закони**, регулиращи активната и влиятелна дейност на **медиите преди, по време и след изборите**. Досега и сега има много празноти, неизяснени или неправилни термини, липса на синхрон в термини и норми, различен статус на различните видове медии, неизяснен или неефективен начин за осигуряване на публичност на тарифи, начин, договори, време и място за публикуване от медиите на предизборни информационни и рекламни материали на партии, коалиции и независими кандидати. ГИСДИ има ясни и конкретни, и реализуеми предложения;
- има нужда ясно да бъде назован и нормативно утвърден принципът, че **„търговските медии” имат и обществени отговорности да съдействат** за добрите публични нрави, да утвърждават добри демократични практики на публичност и демократичност, да не упражняват финансов рекет над партийните формации и кандидати, и др. под. ГИСДИ поема инициатива за професионално и публично обсъждане на тези конфликтни въпроси с цел постигане на съответен професионален и политически консенсус;
- **нормализиране на избирателите списъци**, прочистване от мъртви души, предотвратяване на изкушения за производство на фалшиви лични карти и след това фалшиво гласуване чрез тях. Предлага се на варианти за **активна регистрация** на фактически налични и заинтересовани от участие избиратели. Това за ЕВРО-избори '2014 не стана, но се натрупва критична маса обществени очаквания и политическа воля то да бъде сторено не в далечна перспектива;
- да се **утвърждава принципа на уседналост** – при местни избори, но и при парламентарни избори. Нормите на уседналост да са различни – от 3, 6 или 9 месеца пребиваване в страната. Да се **прецизира административния механизъм за регистриране на фактическото присъствие или отсъствие** на всеки избирател в страната, вкл. граждани на други страни от ЕС, когато имат право да гласуват в България. Нужда от синхронизиране на работата и информацията от гранични служби, МВР и паспортни служби, ГРАО, НАП, НСИ и други държавни органи и институции;
- да се формира **нов МИР за гласувалите извън България**. Тук един от тънките въпроси е дали този МИР да не бъде разделен на две части – „български” избиратели от Турция и отделно от друга „чужбина”;
- ЦИК да премине от партийно-квотен принцип **към професионално-експертен принцип на съставяне**, с дългосрочност на мандата от 5-7 години, с частична подмяна на 1/3 или 1/2 от състава в средата на мандата, със **достатъчен административен капацитет** и бюджет;
- за **Обществен съвет от представители на наблюдателски организации** като съвещателен и партньорски орган към ЦИК. Това е важна структурно-функционална стъпка напред не само като отваряне на Държавата към потенциал и ресурсите на гражданския сектор, но и като **утвърждаване на принципа на публичност** при работата на държавните изборни органи и институции;

- стои открит въпросът за **доказване на съответствие и целева дееспособност от страна на гражданските организации**, които претендират да бъдат регистрирани като наблюдатели на избори – цели и предмет на дейност, минал опит, капацитет, продукт от дейността им като наблюдатели, форми на публичност на дейността, специфика на осъществяваното наблюдение и др. под.;
- да се прецизира **методиката на номериране на избирателните секции**, тяхното публично обявяване като общ списък от секции, участващи в дадени избори. За да се **намали в максимална степен броя на „плаващите секции“** – формирани в последния момент, мобилни секции, секции в места за задържане под стража, в болници, психиатрии, социални домове, и др. под.;
- да се **експериментират модерни форми на машинно гласуване, както и електронно гласуване**. За да се отговори на обществени очаквания и политически претенции към по-голяма гъвкавост и плуралистичност на достъпните начини за гласуване в страната и извън нея;
- конкретни **предложение за „дребни“, но с пряк и значим ефект при подобряване на изборния процес, корекции и допълнения в Изборния кодекс ‘2104**. Осъществими през Юли 2014, преди предстоящите извънредни избори за 43-то НС през Октомври 2014;
- конкретни предложения за **усъвършенстване на методическите указания на ЦИК относно регистрите на Жалби и Сигнали** – както в ЦИК, така и в РИК, предложения за повишаване на **ефективността на контрола и самия механизъм за регистриране на Жалби и Сигнали**;
- конкретни предложения за **усъвършенстване на методическите указания на ЦИК за работата на СИК и РИК** по много други въпроси и **препъни камъни в изборния процес**.

* * *

Принос на ГИСДИ е работата от Април 2014 на **активен и динамичен САЙТ на организацията**: www.gisdi.eu.

В него се публикуват – навреме, без забавяне, и достоверно, и с възможност за обратна диалогична връзка – всички **инструменти и резултати от наблюдателската и аналитична дейност на ГИСДИ**, на отделните програмни екипи, съответните доклади, анализи, предложения.

Освен това се **публикуват тематични подборки** от Изборния кодекс и други закони, от методически указания на ЦИК, съответни решения на ЦИК, други нормативни и поднормативни документи.

Освен това се публикува **мониторингът на ГИСДИ** върху обявяваните чрез масови медии **предизборни рейтингови изследвания**, както и публикувани **изборни прогнози**.

Правят се връзки към **международни организации**, които анализират изборния процес в България. Те задават и **европейски стандарти, препоръчват добри практики** при

наблюдение на изборен процес, както и конкретно при правене на съответен **медиен и политически анализ**.

* * *

ГИСДИ подготви **аналитичен ДОКЛАД** от своето наблюдение на ЕВРОизбори '2014.

Той е представен не само на ЦИК, съгласно тяхно писмо ЕП-18-220/11.06.2014, но и пред широката общественост.

Отделно ГИСДИ подготви и публично представи **ДОКЛАД от своя Мониторинг на участието на медиите** в ЕВРОизбори '2014. Този доклад е проблемно и тематично съпоставим с аналогични анализи на няколко други граждански организации: ИСИ, ИРПС, СЕМ.

ГИСДИ представи свои **16 конкретни предложения за спешни корекции и допълнения в Изборния кодекс**, отнасящи се до доставчиците на медийни услуги. Тези предложения бяха изпратени на 2 юни 2014 да широк кръг обществени институции, както и депутати, имащи право на конкретна законодателна инициатива. На 3 юли 2014 пред Комисията по културата и медиите предложенията на ГИСДИ за спешни промени и допълнения в Изборния кодекс, отнасящи се до медиите като влиятелен участник в изборния процес, бяха представени от депутат Мартин Захариев, с което той фактически пое законодателна инициатива.

* * *

В хода на работата си в ЕВРОизбори '2014 ГИСДИ успя да доразвие своя **организационен, кадрови и методически КАПАЦИТЕТ**.

Работихме с над 4 000 наблюдатели в 30 области, 246 общини.

ГИСДИ работи активно с ЕКСПЕРТИ от специализациите на социологията и политическите науки, науките за медиите и обществените комуникации, социалната психология, специалисти в изборно законодателство и обществени институции, юристи и администратори.

* * *

ГИСДИ реализира **ЧАСТИЧНО ПАРАЛЕЛНО преброяване**.

Използва засилена извадка от 330 плюс 330 избирателни секции, пропорционално разпръснати по територията на цялата страна, покриваща висок стандарт за надеждна представителност за цялото избирателно тяло в територията на България.

Прогнозното паралелно преброяване бе публикувано. Степента на точност е висока, в допустимите доверителни интервали на относителните дялове и нормите на утвърден добра практика от такива изследвания в България.

* * *

ГИСДИ е **активен и инициативен УЧАСТНИК в Обществения съвет** на наблюдателските граждански организации при ЦИК.

* * *

ГИСДИ извършва сравнителен анализ **на предизборните програми на партиите**. Съпоставя ги както с предходни избори в България, така и с програмни документи на съответните политически семейства в Европейския съюз.

ГИСДИ осъществява структурно-функционален анализ на политическата ситуация преди, по време и след изборите. Откроява реалността или измамната привидност на изборните „успехи” и „неуспехи”, както на големите партии съперници, така и на малките и новите партии и коалиции. Прави анализ на стратегически възможности и рискове, бариери пред успеха, варианти за разпадане на всички тях.

ГЛАВА ПЪРВА

ОБЩ ПРОФИЛ НА ЕВРОИЗБОРИ '2014

СЕЦИФИКА на ситуацията на ЕВРОизбори '2014

Това са **трети избори** за български депутати в Европейския парламент:

- с „традиция“ за по-ниска избирателна активност – около 60% от активността на национални парламентарни избори;
- при **нарастващ евроскептицизъм** – в дясно и в ляво, както и в политическия център, комбиниран с все по-активен и публично **афиширан национализъм**;
- при **радикализиране на дясното**, крайно дясното, с открити про-фашистки характеристики;
- при **оживление в ляво**-социалистическото и комунистическото пространство;
- при **доминиране на популистки** партии, с популистки език и говорене, с мощна медийна подкрепа;
- сред вихъра на **усилващ се гео-стратегически сблъсък** в съседна Украйна-Крим, конфронтация между САЩ и Русия, раздвоеност на Европа чия страна и по какъв начин да заеме, при атака срещу огромния стратегически проект „Южен поток“, под пряка опасност от военен конфликт между САЩ и Русия, и въвличане на България като „гореща зона“ в този конфликт;
- в хода на постоянни **усилия за дестабилизиране** на Правителството на България и управляващата коалиция в 42-то Народно събрание, за проблематизиране на отношенията им с Брюксел и Европейската комисия;
- при утешняване на **криминогенната обстановка** в страната, нестабилност и с нисък обществен престиж съдебна система, постоянни медийни сензации за актьори от олигархично-криминално-мафиотски структури и нелегитимни властови центрове.

Всички основни партийни формации **участваха в тези избори като залог за своето политическо бъдеще, роля, позициониране**. За управляващите – дали, докога и в каква конфигурация да останат управляващи. За опозицията – кога и как биха успели да се качат на власт. За маргиналните партии и коалиции – имат ли шанс да се върнат на голямата политическа сцена или ще останат актьори само в медиите.

Всички български партийни формации бяха **натоварени и с проблемите на разместването в политическата структура на Европейския съюз** като цяло – свиването и дестабилизирането на големите умерени политически семейства, дясното радикализиране, лявото класово оживление, рязкото разрастване и активизиране на евроскептицизма и евро-нихилизма, завръщането на национализма и националния протекционизъм, оживлението на антифашизма.

Политическият ЗАЛОГ на ЕВРОизбори '2014

- Ниска избирателна активност въпреки все по-горещата европейска ситуация и пареща проблематика – едва 2,3 млн. гласа при очаквани от порядъка на 2,5-2,7 млн. гласа.
- Динамика на големите: спадът при ГЕРБ, но с възможност за „поредна победа“; „нова загуба“ при БСП и опасност от „криза на разпадане“.
- Пробив на нови популистки формации (ББЦ+, Глас народен) – влизане в центъра или оставане в периферия.
- Реанимиране на „автентичните десни“ (РБ, Синьо единство, НДСВ) – влизане във властта или оставане в маргиналност.
- Практическа проверка на ефективността на новия Изборен кодекс '2014 (Мая Манолова) и нова „професионална“ ЦИК с 5-годишен мандат.
- Бумът на наблюдателските организации и наводняване с наблюдатели.
- Форми и мащаб на купения и контролиран вот: ще се увеличи или ще се свие, както се променят формите и публичността им.
- МВР и Прокуратура, Общинска администрация и Местни власти, националните и регионалните медии – всички те като активни субекти със специфична „своя политика“ в изборния процес.
- Изборният резултат като успокояващ политическата ситуация в страната и възпирание на 1-годишните опити за сваляне на Правителството Орешарски или, обратно, като избухване на политическа криза и предизвикване на извънредни парламентарни избори.
- Позициониране на България в общеевропейския контекст като зона на стабилност или дисбалансираност, страна с доминиране на умерените леви и десни партии, или с крайно-дясно радикализиране и доминиращ евроскептицизъм.
- Позициониране на България в интензификацията се конфликт между САЩ и Русия, Евро-атлантическия съюз (НАТО) и БРИКС.

ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ на изборния процес на ЕВРОизбори '2014

Една от най-важните особености на изборния процес в Евроизбори '2014 беше промяната на изборното законодателство, бе приет нов Изборен кодекс '2014, при това в последния момент (4 март 2014).

Така назначаването на нова ЦИК стана също в последния възможен момент. Това екстремно съкрати сроковете за организирането и подготовка на изборите. ЦИК бе принудена да работи буквално денонощно, в изключителна компресия на времето и сроковете, в условия на огромен стрес.

Това влоши качеството на организационния процес и обученията на РИК и СИК. Методическите указания за РИК и най-вече за СИК бяха приети 2-3 седмици преди изборите (4 май 2014; 9 май 2014). Самите състави на СИК в голяма част от случаите бяха назначавани по инерция от предишните избори – без практическа възможност от страна на ЦИК и донякъде на РИК внимателно да подбират членове, секретари и председатели на СИК.

Положителен момент бе, че за първи път на тези избори в състава на ЦИК се включиха представители от неправителствени организации и частично беше въведен експертен принцип. Въпреки, че кандидатурите от гражданския сектор трябваше да бъдат припознати и предложени за гласуване от някоя политическа партия, в състава на ЦИК влязоха доказали се експерти.

* * *

Друга важна и перспективна промяна беше свалянето на прага на преференциите на 5% за евроизбори. Това позволи на избирателите да пренареждат кандидатските листите. Това внесе силен мажоритарен елемент във вота на избирателите, позволявайки да се гласува по-скоро за личности, отколкото за партии. В резултат на преференциалното гласуване за първи път имаме 2 кандидати (от 17), които ще влязат в Европарламента чрез преференциалния вот на избирателите, а не според подредбата на партийните централи.

За първи път преференцията проработи на практика. Бе натрупан ценен практически опит и от гражданите-избиратели, и от партиите и лидерите им, и от изборните комисии, и от медиите и анализаторите.

Ползването на преференции е силен мажоритарен елемент в рамките на действащата пропорционална изборна система у нас. Мажоритарен елемент, който активизира избирателите на партиите и коалициите, от една страна и от друга, дисциплинира партийните лидери повече да уважават своите симпатизанти и избиратели, и местните структури на своите формации.

* * *

Предизборната кампания премина по-вяло от очакванията и от друг път. Нямаше интензитет на „компроматната“ война.

Атака и Волен Сидеров бяха приглушени. ГЕРБ-Бойко Борисов сякаш се притаи и разчиташе на други непублични средства за изборен успех.

БСП и Сергей Станишев бяха активни, но раздвоени – най-вече поради несинхронизираната им позиция спрямо профашисткия преврат в Киев, след това референдума за присъединяване в Крим, и след това започналата гражданска война в Източна Украйна.

Най-активен бе ББЦ и Николай Бареков, но все още в зоната на умереност – той се радикализира след изборите и едва сега, през Юли 2014.

* * *

Въпреки че изборите са за Европарламент, в предизборната кампания доминираше националната тематика. Европейска проблематика бе трудно разпознаваема, слабо застъпена и отразена в посланията на политическите партии.

Не се забелязва рязко противопоставяне между основните политически партии по ключови и актуални европейски дилеми – развитие към до имперска федерализация на ЕС или възстановяване на националния суверенитет на страните-членки; разширяване или свиване на Еврозоната; начини за засилване на Европа; разширяването на Изток и нови членове, които не покриват икономически и други критерии; ролята на Европейската банка; готвения Евро-атлантически търговски договор; дискриминационните квоти за земеделски субсидии за източните страни; вълната на дясното радикализиране; разрастването на евроскептицизма; аустерити лекарството, което разгаря кризата във финансово-банковата подсистема на икономиката и политиката; свиването и смачкването на социалните придобивки и защитни мрежи за работниците и служителите, за младите безработни, за младите родители и семейства; и много др. под.

* * *

До изборния ден обстановката беше спокойна, а на 24 май празнична.

До изборния ден в ЦИК и РИК са постъпили неголямо количество сигнали и жалби, свързани единствено с неправомерно разлепени агитационни материали или унищожаване и промяна на агитационни материали на една партия от друга.

През изборния ден Сигналите и Жалбите са минимален брой, несъответстващо малък на удвоения брой наблюдателски организации и утроения брой наблюдатели.

След обявяването на изборните резултати спира подаването на Сигнали и Жалби, въпреки някои видими основания за такива.

* * *

Евроизбори '2014 НЯМА ОСНОВАНИЯ ДА БЪДАТ ОСПОРВАНИ като изборен резултат. Регистрираните нарушения – не са много, по-малко са в сравнение с други предходни национални избори. В изборния ден и 3-те дни след него нямаше политическо и гражданско напрежение.

Имаше стрес, съответно от страна на „загубилата“ БСП. Имаше и гаменско „политическо“ поведение от страна на „спечелилите“ ГЕРБ и ББЦ, но не и по същество политическо напрежение и оспорване на изборния резултат.

Опит за оспорване направи Атака, но закъснял (4 юни 2014), неубедителен като аргументи, нереспектиращ като действия, безразличен като решение на Конституционния съд.

ЗАКОННОСТ на ЕВРОизбори ‘2014: Признаване и оспорване от участващите партии и коалиции

49 депутати от НС оспориха изборните резултати от Евроизбори ‘2014, с 10 дни закъснение.

На 4 юни 2014 те поискаха от Конституционния съд изборите да бъдат анулирани. Инициатори са 21 депутати от „Атака“. Към тях са се присъединили 28 депутати от „Коалиция за България“. Конституционният съд образува дело № 11/2014 г. по искането на 49 народни представители от 42-рото Народно събрание за обявяване незаконосъобразността на избора на членове на Европейския парламент.

В искането са използвани два аргумента:

1. Масово купуване на гласове на избиратели.

„На първо място, при провеждането на изборите беше установено безспорно, че е налице масово купуване на гласовете на избирателите, с което престъпление се опорочават изборните резултати и се получава така, че те не отразяват действителната воля на гласоподавателите. От тук идва и незаконосъобразността на изборните резултати, тъй като те не отразяват реалната воля на народа“.

За основна партия купувала гласове се счита „България без цензура“

2. Много пари с неясен произход са вкарани в изборите. С неясните капитали изборите са манипулирани.

„На второ място, резултатите от изборите бяха опорочени и от изразходването на значителни парични средства с неясен произход, при провеждането на избирателната кампания. Това събужда сериозни съмнения кои финансови кръгове са осигурили тези средства както за провеждането на изборната кампания, така и при масовото купуване на гласове при упражняване правото на вот“.

По такъв начин за членове на Европейския парламент са избрани кандидати, които не представляват българския народ, а определени икономически кръгове.

* * *

Експерти считат, че няма да се стигне до анулиране на изборите, защото ако има нарушения, те са частични и не влияят значимо на изборния резултат като цяло.

По-горе вече казахме, че ние, ГИСДИ, оценяваме изборите като легитимни. Няма достатъчно много подадени конкретни сигнали и жалби за купуване на гласове, нито достатъчно много подадени жалби в МВР, Прокуратура.

Този път купуването на гласове бе прикрито – в много по-голяма степен от предходните няколко национални избори. Купувачите станаха по-предпазливи и по-прикрити.

По-косвени сведения може да се счита, че е имало опити за купуване на гласове в голям обем (както като бройка, така и с похарчените пари) от страна на ГЕРБ и ББЦ, в умерен мащаб от ДПС и АБВ, в минимален мащаб от всички останали партии и коалиции.

Успехът при купуване, обаче, не променя общата крайна пропорция – не я променя съществено. Дори вероятните 2-4% в плюс на ГЕРБ и вероятните 1-3% в плюс на ББЦ+ не променят съществено крайната изборна рейтингова пропорция.

В този смисъл изхарчените от „купувачите“ пари са пари хвърлени на вятъра. Тук там са постигнати само местни успехи.

* * *

Реално спечелилите от това купуваческо усилие са партийните брокери, които отделят за себе си 20-40% от общата сума дадена за купуване от съответната партия. Тези хора забогатяват по време на избори. Именно те.

Това е специфична партийна номенклатура, която има интерес да разяде и корумпира целия изборен процес. И полага големи усилия в тази посока:

1. Обещава на лидерите огромен брой купени и контролирани гласове.
2. После реализира бройка в пъти по-малка.
3. Пускат мълвата сред гражданите, че всички купуват, за да деморализират податливите и за да отчайват честните избиратели.
4. Упражняват натиск върху медиите да се тиражира тази версия, за да се създаде масово усещане за гражданска безпомощност.

Тази партийна номенклатура и услужливи брокери правят всичко възможно, за да убедят граждани и политици, журналисти и анализатори, че изборите в България вече са абсолютно неморални и корумпирани.

Това не е вярно. Но за съжаление мнозина вече са се поддали на тази версия. Усещат се безпомощни.

* * *

Тук е мястото да се каже, че чрез професионални и точни предизборни изследвания и прогнози, и след това сравняване с изборния резултат, е възможно доста точно да се определи кои партии са големи купувачи, каква приблизителната бройка успели са да купят, с колко % са повишили своя нормален изборен резултат, и накрая – имало ли е смисъл това упражнение и изхарчването на няколко десетки милиона криминално-партийни пари.

ГЛАВА ВТОРА

КЛЮЧОВИ ПРОБЛЕМИ: МЕТОДИЧЕСКИ И ФУНКЦИОНАЛНИ

Осигуряване на ПОДХОДЯЩО ПОМЕЩЕНИЕ за СИК

Осигуряването на подходящо помещение за всяка избирателна секция е прерогатив на кмета на местната администрация в общината, квартала, селището, селото. Изборът е по негова преценка.

В ИК няма дефиниция, за какво помещение е подходящо. Не е задължително помещенията да са общинска собственост /публична или частна/.

Поради това на изборите имаше секции в частни имоти, което в много по-голяма степен създава предпоставки за контролиране на вота на избирателите, отколкото ако секциите са в общински и държавни сгради.

Конкретен пример: секция 270700006 в гр. Гълъбово, в Автосервиз. Градът е общински, с население 8 700 души, има поне 4 училища. Но избирателната секция не е в училище, както в други населени места, а в частен автосервиз.

ГИСДИ предлага:

Ясно да се дефинира в ИК или в Методическите указания на ЦИК към местната власт, че избирателните секции следва да се помещават приоритетно в сгради общинска и държавна собственост. Само в краен случай, ако няма такива в населеното място или, ако са абсолютно негодни за използване, тогава да се ползват частни имоти – и отново препоръчително в удобни помещения в централни части на селището или квартала.

Избирателни СПИСЪЦИ

Сравнение на избирателния списък от 2014 с избирателен списък от 2009

	Евроизбори '2009	Евроизбори '2014	Намаление на избира- телите в изб. спи- сък Намаление на допи- саните ли- ца	% на на- маление- то
Избиратели според избирателните спи- съци (част I и част II)	6 610 564	6 543 423	- 67 141	- 1,0%
Избиратели допълнителната страница на основния избирателен списък /под чертата в част I/	43 782	56 176		
Брой на избирателите в допълнителния избирателен списък	17 928	–		
Избиратели в допълнителната страница (2009 г. + допълнителния списък)	61 710	56 176	- 5 534	- 0,9%

Основните избирателните списъци (част I и част II) през 2009 г. са наброявали 6 610 564 избиратели, а през 2014 г. – 6 543 423.

Дали може да се говори за прочистване на „мъртвите души“ в регистъра на българските граждани след като разликата в избирателните списъци между Евроизбори '2014 и Евроизбори '2009 е съвсем минимална?

Не. Отново не бе сторено от Държавата. Още в Изборния кодекс 2014 бе отхвърлена възможността за активна регистрация:

1. Пряко активна – в указан срок преди изборите всеки активен гражданин да заяви своето намерение да гласува;

2. Косвено активна – да се използват регистрираните като гласували на два предходни национални избора (например парламентарни от 12 май 2013 и президентските от 23 октомври 2011).

* * *

На доста места нямаше възможност избирателите да направят предварително справка в избирателните списъци. Според ИК те трябва да се поставят на видно място в района минимум 40 дни преди изборния ден. Предполага се, че ще се осигури списъците да са там до края на изборния процес – когато ЦИК обяви окончателните изборни резултати (3 дни след изборния ден).

Наблюдателите на ГИСДИ регистрираха доста нарушения свързани с избирателните списъци:

- **не бяха** разлепени предварително;
- бяха разлепени прекалено **високо**;
- страниците се **припокриваха една друга**;
- **бяха прибрани** в кметства, седмица или дни преди изборния ден.

ГИСДИ настоява:

ЦИК и Правителството да засилят своя контрол върху кметове и кметски наместници, върху местната администрация относно коректното процедиране от тяхна страна с избирателните списъци.

По това вече има изострено обществено внимание, гражданите имат чувствителност към боравенето с „личните им данни“, всякакви публични списъци, възможностите им да правят свои проверки и да сигнализират за нередности или административни безобразия. Това е тяхно основно право.

ЗАБРАНИТЕЛЕН списък

За Евроизбори '2014 беше изготвен списък на заличените лица, които нямат право да гласуват на Евроизборите.

В него се включват:

- лица поставени под запрещение;
- изтърпяващите наказание „лишаване от свобода“;
- лицата, вписани в избирателния списък по настоящ адрес;
- лицата, които ще гласуват с удостоверение за гласуване на друго място;
- лицата, имащи удостоверение за гласуване на друго място;
- лицата, които ще гласуват в консулства на България в други страни от ЕС.

Лице включено в Списъка на заличените лица има право да гласува, само ако има Удостоверение по чл. 40 от ИК издадено от съответната община, кмет или кметски наместник, и също след като се провери и установи, че основанийето за включване в списъка със заличени лица е отпаднало.

Това е административна процедура, която също изисква рационализиране и допълнителни мерки срещу опити за злоупотреба с нея.

Удостоверения за УСЕДНАЛОСТ

На Евроизбори '2014, както и на Евроизбори '2009 имаше изискване за уседналост – българските граждани трябва да са живели най малко през последните 3 месеца на територията на България или друга държава член на Европейския съюз. Същото важи и за граждани от други страни в ЕС, които имат статут на продължително или постоянно пребиваващи в България и са живяли най-малко през последните 3 месеца в България.

За да гласуват българските граждани трябва да имат адресна регистрация не само **по постоянен адрес, но и по НАСТОЯЩ адрес** на територията на България или в друга държава членка на ЕС.

Второто е важното. Например български граждани, които имат постоянен адрес в България, а настоящ адрес в САЩ се включват в списъка със заличените лица за изборите за Евродепутати.

Гражданите от други страни от ЕС, които продължително или постоянно пребивават в България трябва предварително да заявят желанието си да гласуват в България като предварително подадат писмена декларация, до 40 дни преди изборния ден. Тези избиратели се включват в част II на избирателния списък.

Проблемът тук отново е в административния хаос: много хора живеят извън България, извън ЕС, но това не е регистрирано официално, вкл. за последните 3 месеца. Те могат да се явят в СИК и при своя лична декларация, че са били в България през последните 3 месеца, да бъдат допуснати да гласуват. Няма формално основание да се откаже, дори на съсед, за който е ясно, че е долетял предишната вечер, или за съседянин, чийто автобус е пристигнал сутринта в изборния ден.

Тук ЦИК е безсилен. Хаосът произтича от други държавни институции, които не успяват да проследят надеждно мобилността на част от избирателите.

От това систематично се възползват някои партии.

Гласуване с ПРИДРУЖИТЕЛ

За гласуването с придружител законът поставя някои ограничения. Например: неграмотността не е основание за гласуване с придружител.

Увреденото зрение и затруднение с придвижването са. Но от гласоподавателя не се изисква да представи документ от ТЕЛК/НЕЛК.

Като цяло гласуването с придружител е оставено по преценка на председателя на СИК. Неговото решение може да бъде отменено с решение на СИК. Тук е допусната безконтролна доза субективизъм.

Това дава доста голяма власт в ръцете на председателя на СИК. Редно е в Изборния кодекс или в методическите указания на ЦИК по-подробно и ясно да се регламентират случаите, когато избирателят има право на придружител.

* * *

Придружители не могат да бъдат: членове на СИК; представители на ПП, коалиции и инициативни комитети; застъпници; наблюдатели. Едно лице не може да бъде придружител на повече от двама избиратели.

И в двата ограничителни казуса са регистрирани нарушения. Те не са в голям обем и не се отразяват на крайния резултат в проценти, но са особено дразнещи и са прояви на публичен цинизъм и наглост.

Действителни и недействителни гласове

	Брой гласове		% на гласовете	
	Евроизбори '2009	Евроизбори '2014	Евроизбори '2009	Евроизбори '2014
Гласували според подписите в избирателните списъци	2 601 677	2 361 943	100,0%	100,0%
Действителни гласове	2 576 434	2 239 430	99,0%	94,8%
Недействителни гласове	25 243	122 513	1,0%	5,2%

На Евроизбори '2014 има 5 пъти повече недействителни гласове, отколкото на Евроизбори '2009. Това следва специално да се анализира.

В някои СИК са използвали удвоеното гласуване в бюлетината – за партия, коалиция, независим кандидат и за преференция – за изнервяне на комисията, за объркване на членовете на СИК кое какво е и как е редно да се процедира, за да се обявят за недействителни част от бюлетините, за които няма законно основание.

Недействителни гласове по кандидатски листи

За първи път на тези избори се броиха недействителни гласове **по кандидатски листи**. Като такива се броят бюлетини, в които е маркирано квадратчето за конкретна партия, но бюлетината не отговаря на други изисквания за действителност. Например не е гласувано със съответния знак, няма два печата на гърба на бюлетината и др. под.

Броенето на недействителните гласове по кандидатски листи забавя работата на СИК, защото преобладават редове, на които трябва да се пишат нули (цифром и словом). Като се добави и писането на нули за повечето от преференциалните кандидати, то от СИК

на тези избори се изискваше много повече писане, отколкото на предни избори и съответно изготвянето на протоколите отне много повече време.

ГИСДИ настоява:

Броенето на недействителни гласове по кандидатски листи да остане. Но в протокола да се описват/вписват цифром и словом само за онези партии/коалиции и независими кандидати, за които има недействителни гласове. За всички останали да се маркира с дълго тире.

ЗАКРИВАНЕ на изборния ден

Изборният ден приключва в 19,00 часа.

Когато пред изборното помещение има струпване на избиратели СИК събира техните документи за самоличност и ги допуска до гласуване след 19 часа и най-късно до 20 часа.

* * *

На Евроизбори '2014 се наблюдаваха само отделни случаи на големи струпвания на избиратели в края на изборния ден.

За сметка на това наши наблюдатели регистрираха струпвания пред избирателни секции и изключителна висока избирателна активност в началото на изборния ден, напр. в някои населени места в области Бургас и Стара Загора.

Като цяло може да се отчете, че на тези избори брокерите и организаторите на контролиран общностен вот (в гето-общности, от криминални структури в квартали и селища, от корпоративни агенти във феодализирани трудови общности) смениха тактиката. Вместо да изчакват края на изборния ден, използваха по-ранни часови зони. Вместо да подредят цялата контролирана общност на една опашка (публично ясно видима), я разделят на части и ги организират за поотделно гласуване – така стават трудно забележими.

Проверка за ДВОЙНО гласуване

ЦИК възлага на ГРАО да извърши проверка за двойно гласуване. Проверяват се например лицата, гласували с удостоверения за гласуване, след като са били в списъка със заличените лица.

ЦИК определя кого да проверяват. Например, след сигнал на ГИСДИ са проверявани лица за двойно гласуване в Сливен. Но това са отделни случаи.

Би било добре законодателят да предвиди задължителна проверка за двойно гласуване на всички лица, които са дописвани в изборния ден и гласували, например с удостоверение за гласуване на друго място.

В момента колко и какво да се проверява е оставено на преценката на ЦИК.

ГИСДИ настоява:

ЦИК да изисква от ГРАО пълна проверка за двойно гласуване на всички лица, които са дописвани в изборния ден и са гласували.

Протоколите на СИК в РИК: приемане и проверка

Когато РИК приема секционните протоколи от СИК тя:

1. Проверява съответствието на фабричния номер на протокола с номера в списъка предаден на секцията;
2. Следи за съществено несъответствие във вписаните в протокола данни, СИК заедно с РИК извършват ново преброяване на гласовете след приемането на протоколите на всички останали комисии.

Такива засечки за грешки са възможни при преброяването, например на действителните гласове за партии, ако тяхната сума не отговаря на общия сбор действителни гласове.

Но е невъзможно да се направят засечки на преференциите за кандидати – дали са преброени правилно.

Например, от партия Реформаторски блок има жалби, че в някои СИК в няколко области (В. Търново, София, Хасково) не са броени преференциите за водача на листата, с аргумента, че когато не са посочени преференции те автоматично отиват за водача на листата.

От РИК Велико Търново аргументират решението си с това, че само СИК имат правомощия да броят преференциите. РИК само проверява дали протоколите са подписани от всички членове на СИК и дали няма изразено особено мнение от някой член на СИК. Препраща подадената жалба по компетентност към ЦИК.

От ЦИК пък за същия казус (преференции на РБ), но в София и Димитровград отговарят, че повторно преброяване може да се направи, но само ако РИК при приемането на протоколите от СИК забележи съществено несъответствие във вписаните в протокола данни. Решение за повторно преброяване на гласовете в съответната секция се взема от съответната РИК.

Изглежда практиката е нито ЦИК нито РИК да се занимават с подобни казуси, а СИК към този момент вече са приключили своята работа.

Разглеждайки конкретния казус – жалба на РБ с вх. № ЕП-10-135 от 27.05.2014 и решение на ЦИК 558-ЕП от 28.05.2014 забелязваме, че друг аргумент, който използват от ЦИК за да оставят без уважение жалбата е, че след преглед в съответните протоколи са открити отбелязани преференциални гласове за Меглена Кунева.

Вярно е, от 24 протокола в 1 от тях има отбелязани 4 гласа за Меглена Кунева (СИК 234615027); в СИК 290900004 пък гласовете са РБ са общо 2, които са с преференция за Росица Рачева, така че там също няма как да не е 0 за Меглена Кунева, но в 20 други наистина са нули, което е необичайно, а в 2 СИК (234602070, 234615038) изобщо няма попълнено нищо на реда за преференции за Меглена Кунева.

ГИСДИ пита:

Непопълнен ред на преференциите за кандидат в протокол на СИК явява ли се съществено несъответствие във вписаните в протокола данни и основание ли е за повторно преброяване на гласовете?

И кой решава какво и как е съществено несъответствие по отношение на преференциите?

Реално погледнато на преброяването на преференциите има минимален контрол – само по време на броенето в СИК. Докато броенето на действителните гласове за партия се контролира от общия сбор на действителните гласове, от РИК при приемането, от изчислителния център при въвеждането, а броенето на преференциите не се контролира.

Разбира се, когато става дума за коалиция от партии стои въпросът дали става дума за недоглеждане на техният представител в СИК или за вътрешна борба и „подхлъзвания“ вътре в коалицията.

Не откриваме нито в Изборния кодекс, нито в методическите указания към СИК конкретна регламентация по повод броенето: колко пъти и от кого да се броят бюлетините (В някой СИК ги броят 1 път, в други – 3-4 пъти).

ГИСДИ предлага:

Би било добре бюлетините да се броят минимум 2 пъти от представители на различни политически сили.

Преференциите – също минимум 2 пъти.

Нова интегрална БЮЛЕТИНА

За Евроизбори '2014 бе създадена **нова интегрална бюлетина**, с която избирателите да гласуват – едновременно за партийни/коалиционни листи и с предпочитания за отделен кандидат за евродепутат в изборната листа.

Новата бюлетина целеше да се решат проблеми, възникнали при предишни избори като:

- отпечатване и използване на фалшиви бюлетини, с които да се подменят част от истинските;
- да се спре „индианската нишка“ (гласуване с попълнена навън бюлетина), като форма на контролиран вот;
- да се събере отпечатването на бюлетините в срок до 8 дни и само в една печатница със стриктно контролиране от държавата и наблюдателите процес на отпечатване, правилното пакетиране в кочани по 100 бюлетини, фабрично номериране;
- ограничаване на свръхпечата – само регламентирано допълнително количество (10%), резервен брой кочани и бюлетини над заявления по избирателни списъци брой избиратели.

Рационализацията на новата бюлетина реши тези проблеми. ГИСДИ счита, че в голяма степен тази бюлетина е успех на Изборен кодекс 2014.

ГИСДИ настоява:

Не разваляйте формата и начина на процедиране с бюлетината. Ако на тези избори имаше проблеми с бюлетината, то те се дължаха на закъсняло информиране, на не добро обучаване на избирателите, на ниска грамотност и недостиг на организационна култура в СИК.

Бюлетината е добра. Може да се усъвършенства: първо, да има само едно кръгче за вписване на предпочитания – това бе наше предложение; второ, двата различни номера могат да се обединят в един, без да се наруши анонимността на индивидуалния вот и без втори отрязък и втора кутия – това също бе наше предложение в началото.

Стрескащ индивидуален пореден номер при гласуването

Част от избирателите се притесняваха от номерацията на бюлетините. Това е страх, че така анонимността на личния вот се премахва.

Някои партии се възползваха от това обстоятелство за да ги убеждават, че чрез номера на бюлетината се разбира кой за кого е гласувал.

Ако се спазва процедурата съобразно методиките за работа с бюлетината – откъсване, подпечатване, гласуване, сгъване, подпечатване, откъсване на втори отрязък, пускането му в отделна кутия, пускане на бюлетината в другата – индивидуалния вот остава анонимен. Но няма спор, че процесът е с много елементи и в този смисъл е сложен.

Ето защо е нужен натрупан практически опит у избирателите. И преди това стройна информираност.

НС и ЦИК решиха проблема със съхраняване анонимността на индивидуалния вот, като направиха бюлетината така, че номерацията в горния ѝ край да остава на кочана, а номера в долния край след гласуването се откъсва от член на СИК и се пуска в непрозрачна специална кутия и самата бюлетина остава без този втори номер.

Бюлетината може да работи. Проблемите не са от бюлетината, а от новостта. ЦИК не проведе достатъчно добра информационна кампания по използването на новата бюлетина, особено в частта за предпочитанията и обяснение на номерирането. Нямахме достатъчно време, а и ресурс за това. Избирателите се обучаваха на практика чрез метода на „проба и грешка“.

Тук е нужно не просто някакво прелитащо обучение, а истински тренинг на комисиите. Демокрацията е процедура. Да не забравяте това.

Същото обучение-тренинг е нужен и на застъпници, наблюдатели, партийни представители.

* * *

ГИСДИ предлага:

Проект на бюлетината. Новостите са следните:

- 1. Само едно кръгче за отразяване на предпочитания.**
- 2. В горния отрязък има 2 технически номера – за поредна бюлетина в кочана (от 1 до 100): и пореден номер на кочани (от 00001 до 14000), ако СИК са не повече от 12000, плюс 10% резервни кочани.**
- 3. Няма долен втори отрязък, защото няма отделен втори номер на бюлетината.**
- 4. В основния номер на бюлетината, последните 4 инча от индивидуалния номер са заличени в бюлетината, която се откъсва и с която се гласува. Тези 4 последни числа остават само в горния отрязък, който остава в неразкъсваемия кочан.**

Проект на бюлетината

XX РАЙОН XXXXXXXXXXXX xxx (пореден номер в кочана: от 1 до 100) ИЗБОРИ ЗА ЧЛЕНОВЕ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ ОТ РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ xxxxx (пореден номер на кочана: от 1 до 14 000)			
XX РАЙОН XXXXXXXX Предпочитания/преференции/			
1	 (наименование на партия/коалиция)	Преференция	
2	 (наименование на партия/коалиция)	Преференция	
3	 (наименование на партия/коалиция)	Преференция	
...	 (наименование на партия/коалиция)	Преференция	
...	 - „независим“ (собствено бащино, фамилно име на кандидата)	Преференция	
...	 (наименование на партия/коалиция)	Преференция	
...	 - „независим“ (собствено бащино, фамилно име на кандидата)	Преференция	
...	 (наименование на партия/коалиция)	Преференция	
...	 (наименование на партия/коалиция)	Преференция	

ПРЕФЕРЕНЦИАЛНО гласуване

Възможността за преференциално гласуване е **шанс на избирателя** сам да прецени кандидатите – възможност за по-осмислена активност от негова страна в изборния процес.

Една от демократичните промени на изборите за Европарламент беше свалянето на прага на преференциите от 15% на 5%, което позволи на избирателите реално да пренареждат кандидатските листите. Така се внася **силен мажоритарен елемент** във вота им, позволявайки да се гласува и пряко за личности, не само за партии.

В резултат на преференциалното гласуване за първи път имаме 2 кандидати (от 17), които ще влязат в Европарламента чрез преференциалния вот на избирателите, а не според подредбата на партийните централи.

26% от гласувалите се възползваха от правото да дадат преференция. Това е безспорен напредък в изграждането на демократично политическо устройство.

Най-ярък пример за използване на възможностите, които осигуряват преференциите са коалициите от партии. Там избирателите най-активно са използвали преференциите за да преместят на по-предно място в коалицията представителя на своята партия. Например в Коалиция „Реформаторския блок“ Светослав Малинов (ДСБ) се премести на първо място и измести от него Меглена Кунева (ДБГ).

* * *

Преди изборите не беше достатъчно ясно разяснено как и защо да се гласува с преференция. Партиите се придържаха към стратегия на скриване на тази нова възможност.

Не бе обяснявано как чрез преференциите може да се пренареди листата.

Още по-рядко и лошо бе обяснено, че пак чрез преференциите може да се прави обратното – да утвърждават водачите на листата и други кандидати в избираемата част.

На практика чрез това премълчаване голяма част от избирателите ползваха възможността за преференция абсолютно не-информирани и не-подготвени. Вината е на партиите, а не на лутащите се избиратели.

Според информацията на ЦИК по-голямо натрупване на преференцията съвпадаща с номера на партията се наблюдава при всички партии.

Възможност за осъществяване на купен/контролиран вот възникват при отбелязване на повече от една преференция. Ако е посочена повече от една преференция бюлетината остава валидна в частта за партията, а преференциите са невалидни. Но комбинацията от задраскани съответни номера при преференциите могат да се използват като доказателство, че купените/контролираните избиратели са гласували „както трябва“.

При преброяването на преференциите възникна неяснота: част от СИК не са броили преференциите за водача на партийната листа, считайки че за него ще отидат всички гласове не-отбелязани с преференции. Няколко дни след изборите от Реформаторския блок по-

дадоха жалби в някой области – като например Велико Търново, че в СИК не са броили предпочитанията за г-жа Меглена Кунева, която е водач на тяхната листа.

ГИСДИ пита:

Тук за банална глупост ли става дума или за ловко заблуждаване в съответното СИК, с цел избутване на водача надолу в номерацията?

Как ЦИК ще елиминира тази практическа форма на манипулиране на вота в СИК и в изборния протокол, чрез своите методически указания на СИК и РИК?

* * *

Наличието на предпочитания в бюлетината и необходимостта те да бъдат преброени, очаквано забави преброяването на бюлетините в СИК и в РИК. Допълнителното забавяне дойде от необходимостта, според изискването на ЦИК, да се попълнят нули на предпочитанията, които не са избирани.

ГИСДИ пита:

Това не е ли излишно презастраховане, което повече забавя и изнервя, отколкото да предотвратява грешки и злоупотреби?

* * *

Списъците с имената на предпочитаните листи са били с дребни букви и някои избирателите са се затруднявали да ги прочетат.

Нека ЦИК направи аналогия с казуса за дребните букви (ситен шрифт) в банковите договори за кредити.

И тук е нужно регулирането от ЦИК на шрифта и височината на буквите при отпечатването на всички видове изборни книжа.

* * *

Трети избори за евро-депутати 25 май 2014		Евроизбори '2014 Преференции по партии			
Партии	Брой преференции	% от действителните гласове	% от гласувалите за партията	Брой над 5%	Брой премествания
КБ-БСП	120 409	5,4	28,4	2	1
ГЕРБ	158 064	7,1	23,2	1	0
ББЦ +	79 242	3,5	33,2	2	0
РБ	83 151	3,7	57,5	2	1
ДПС	46 278	2,1	12,0	0	0

За първи път преференциите – като мажоритарен избран елемент в пропорционална изборна система – сработиха. Това ясно се вижда от горната таблица.

Въпреки опитите на партиите да премълчат тази избирателна нова и активизираща избирателите форма, за което казахме по-горе.

Въпреки закъснелите и частично заблуждаващи информационни клипове в осведомителната и мотивираща медийна кампания на ЦИК.

* * *

На тези избори (25.V.2014), избирателите чрез хаотичния практически опит разбраха, че **преференцията е нещо важно** и че чрез нея те могат да станат активна страна в изборния процес, **играещи за или против своите партийни** лидери и централи.

Медиите също проумяха, че преференцията е нещо не само важно за развитието на демокрацията в България, но и удобен за тях повод за политически интриги и ефективни психологически кампании.

Духът е излезнал от бутилката. Недемократичните политически лидери трудно ще го заключат обратно.

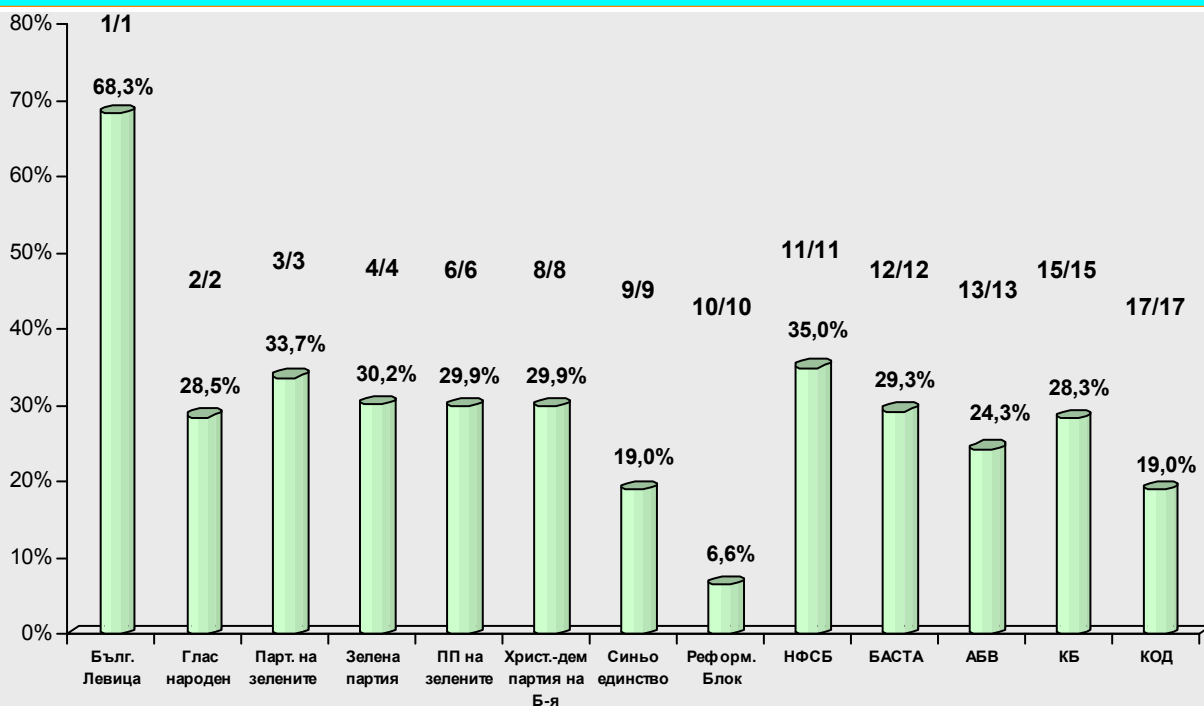
В този смисъл на предсрочните парламентарни избори драмите и битките вътре в партиите сред техните номенклатури ще е жестока. Още повече, защото партийните листи няма да са няма да са единни за цялата страна, а ще бъдат разцепени на къси листи в 31 МИР-а.

Трети избори за
евро-депутати
25 Май 2014

Ефектът $\boxed{N} / \textcircled{N}$

/относителен дял на дадите предпочитания за кандидат N
от всички предпочитания за съответната партия/

Изт.: ГИСДИ по официални данни на ЦИК.

Ефектът 15/15 или N/N бе неочакван на тези избори, но много поучителен.

Вероятно той ще бъде по-слаб фактор при реденето на листи при следващи избори, но все пак ще бъде взето под внимание.

РЕЗУЛТАТИ по партии: привидности и реалности

Резултат от Евроизбори '2009 и '2014

Партии	2009	2014	+ -
БСП-КБ	18,5% 476 х. гл.	18,9% 424 х. гл.	+ 0,5% - 52 х. гл.
АБВ	-	4,0% 90 х. гл.	...
ГЕРБ	24,4% 628 х. гл.	30,4% 681 х. гл.	+ 6,0% + 53 х. гл.
ББЦ +	-	10,7% 239 х. гл.	...
РБ	16% 210 х. гл.	6,5% 145 х. гл.	- 10% - 65 х. гл.
ДПС	14,1% 364 х. гл.	17,3% 387 х. гл.	+ 3% + 23 х. гл.
Действителни гласове	100% 2 576 х. гл.	100% 2 239 х. гл.	- 337 х. гл.

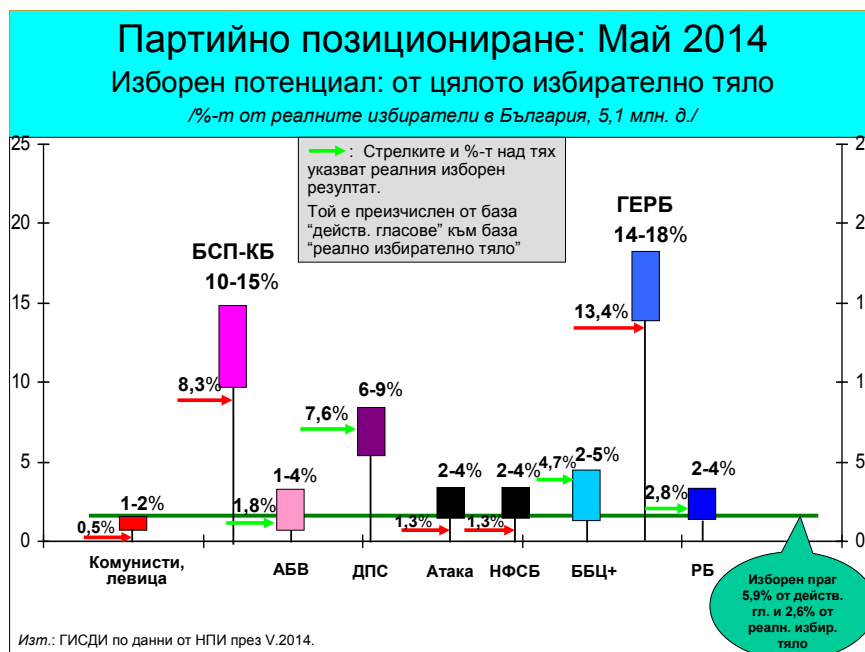
Изг.: ГИСДИ. Виж на: www.gisdi.eu.

Избирателна активност **36,15%**
 Бр. гласували: 2 361 943 гл.
 Действ. гл.: 2 239 430 гл.
 Недейств. гл.: 122 536 гл.
 От чужбина д. гл.: 24 917 гл.

ИЗБОРЕН УСПЕХ в % от реалните избиратели в страната

	Действителен БРОЙ гласове	% от ВСИЧКИ действ. гласове	% от РЕАЛНИТЕ избиратели в страната (5,1 млн. д.)	% от ОКОНЧАТЕЛЕН СПИСКЪК избиратели на ЦИК (6,6 млн. д.)
ГЕРБ	680 838	30,40%	13,35%	10,32%
ББЦ +	238 629	10,66%	4,68%	3,62%
РБ	144 532	6,45%	2,83%	2,19%
БСП-КБ	424 037	18,94%	8,31%	6,42%
АБВ	90 061	4,02%	1,77%	1,36%
ДПС	386 725	17,26%	7,58%	5,86%
Атака	66 210	2,96%	1,30%	1,00%
НФСБ	68 376	3,05%	1,34%	1,04%

Тук е представен изборният резултат по партии и коалиции в съпоставка с предизборните прогнози, въз основа на изборни рейтингови изследвания.

%-те не са на база действителни гласове, а на база реално избирателно тяло – само 5,1 млн. души.

Само така съпоставката между прогнозен рейтинг и изборен резултат е коректна.

Само така, желаещите да видят точно какво се е случило на изборите, имат надеждна база за оценка и анализ.

* * *

Вижда се, че двете големи формации КБ-БСП и ГЕРБ получават под прогнозния си минимум. В тази светлина ГЕРБ не е коректно да бъде обявяван или да се самопровъзгласява за безспорен „победител“, нито БСП за смазани в своята „загуба“.

Загубата на БСП се състои във 2-та позиция, при това на голяма дистанция от първата сила. Горчивото е в голямата дистанция. Още загубата се състои във факта, че те са получили едва около 60% от своя потенциал. Горчивото е в немобилизирането на левия електорат.

Притеснителността на „победата“ на ГЕРБ идва от факта, че и те са под своя прогнозен минимум. Те са първи, но едва с 13% от реалното избирателно тяло. Това не им дава основания да говорят за предизвестена убедителна победа на вероятни предсрочни избори за 43-то НС пред есента.

АБВ, РБ, ДПС и ББЦ са получили като резултат около средата на прогнозния си интервал. В този смисъл АБВ утвърждават своята не само фактическа, но и морална загуба. ДПС само формално – като висок % при обща ниска активност – печелят много. РБ също нищо особено не са постигнали – това е резултат на ръба с оглед очакваните предсрочни парламентарни избори.

ПРЕБРОЯВАНЕ на резултата от ЦИК: флуктуации и точност

Избирателна активност 36,15% Бр. гласували: 2 361 943 гл. Действ. гл.: 2 239 430 гл. Недейств. гл.: 122 536 гл. От чужбина д. гл.: 24 917 гл.		Евроизбори '2014: ПРЕБРОЯВАНЕ на резултата от ЦИК				
По ЦИК	33%	55%	75%	92%	100%	Чуж- бина 100%
ГЕРБ	33,1	32,2	31,1	30,6	30,4	38,7
ББЦ +	10,9	10,7	10,7	10,6	10,7	8,4
РБ	6,8	6,7	6,4	6,5	6,5	14,3
КБ-БСП	19,3	18,8	18,9	18,8	18,9	5,4
АБВ	4,6	4,3	4,1	4,0	4,0	3,4
ДПС	12,3		16,4	17,3	17,3	15,7
Атака	3,2		3,1	3,0	3,0	1,8
НФСБ	3,2	3,2	3,2	3,1	3,1	2,4
Други	5,6		5,2		5,1	8,5
Независими	1,0		1,0		1,0	1,4

Трети избори за евро-депутати 25 май 2014		“Краен” резултат по ЦИК	
	Действ. гласове	НЕдейств. гласове	ОБЩ брой гласували
26 май	2 153 000	57 000	2 210 000
28 май	2 240 000	121 390	2 360 000
29 май	2 239 430	122 536	2 361 943
26 май	97,4%	2,6%	100% 33,85%
29 май	94,8%	5,2%	100% 36,15%

Изг.: ГИСДИ. Виж на: www.gisdi.eu.

Избира-
телна
активност

Виждате как „обективните” данни играят във времето и при различен процент обработени протоколи.

Има и озадачаващи неща. Например, 2 дни сравняваното число за „реалната” избирателна активност, както и разликата от 100 000 гласували.

ГЛАВА ТРЕТА

ИЗБОРНИ НАРУШЕНИЯ
И ИНСТИТУЦИОНАЛНО СЪОТВЕТСТВИЕ

НАРУШЕНИЯ регистрирани от ГИСДИ
/възражения, сигнали, жалби/

Дата на извършване:	%
Преди изборния ден	10
В изборния ден	90

Извършители:	%
Активисти, симпатизанти на партии	21
Застъпници, представители на партии	10
СИК (председател, членове, ...)	25
Представители на общинска администрация (кметове, ...)	15
Журналисти, представители на медии	7
Други	22

Видове нарушения:	%
Организационно-технически	40
Незаконна реклама и агитация	36
Купуване на гласове	8
Контролиран вот	16

В полза на кого е нарушението:	%
ГЕРБ	23
ББЦ	15
ДПС	13
РБ	3,6
Друга партия	4,8
Не е посочена партията	3,6
На никоя партия – пречи на изборния процес	37

ОСНОВНИ НАРУШЕНИЯ регистрирани от наблюдатели на ГИСДИ в изборния процес

- Масово по места липсват избирателни списъци, недостъпни, поставени са високо по витрините, застъпват се страниците и не се четат имената на хората, липсват адресите на избирателите.
- Масово в предизборния и изборния ден се извършват смени на СИК-овете. Това е нездравословно течение. Новите членове не са подготвени, обучени, инструктирани съобразно методическите указания.
- Изборните книжа се приемат само от отделни членове на СИК и общинската администрация допуска това.
- Контролиране на вот в малки селища от кметовете и служители на общинската администрация, дори от служители на МВР.
- Контролиране вота на ромското население, чрез представители и застъпници на партии и коалиции.
- За разлика от предходни избори вместо струпване на много избиратели пред СИК, гласоподавателите, чиито вот беше контролиран бяха довеждани пред секциите регулярно на по-малки групи. Така остават по-трудно забележими.
- Струпване на голям брой застъпници и наблюдатели пред СИК.
- Агитационни материали в близост до СИК.
- Необозначена като платена политическа реклама в медиите.
- Неразрешена предизборна агитация на 24 и 25 май чрез някои вестници.
- Масово допускане на застъпници от Коалиция България Без Цензура в област Пловдив, без да са им издадени удостоверения от РИК.
- Забавяне на приемането на протоколите от СИК в РИК. Причината е решението на ЦИК да се пишат навсякъде нули на изборния протокол с партиите и коалициите. Това е затруднило преброяването чрез електронните устройства в РИК.

- При броенето на бюлетините и особено на преференциите – гласовете за водач на листата масово не се отчитат.
- На места като членове на СИК са регистрирани общински съветници от местната администрация.
- На много места са възникнали проблеми с копирната техника (не работи, липса на тонер, недостиг на хартия). В Бургас председателите на секционните комисии решили проблема с недостига на хартия (разполагали са само с по 60 бр. бели листи) като раздали протокола на представители и застъпници от различните партии и коалиции, както и на наблюдателите по отделни страници (частично, не пълните 12 страници).
- НЕ поставяне на втори печат върху бюлетината в СИК. Така се увеличава процентът на недействителните бюлетини.
- Допуснати за членове на една и съща СИК роднини по права линия.
- Неправилно съгване на бюлетини.
- Откази на СИК да предоставят на наблюдатели заверени копия от окончателния протокол.

Форми, извършители, география

Голяма част от нарушенията са от организационно-технически характер – около 40% . Повечето от тях са извършени от представители на СИК-овете.

Поради недостатъчно време за обучение и множество замени в последния момент на членове на комисии – някои от секционните комисии не се справяха достатъчно добре с работата си.

На места се е налагало наблюдатели (например от ГИСДИ) да указват на комисиите допуснати пропуски и грешки, които да се отстраняват. В повечето случаи устните възражения са имали ефект и са правени съответните корекции от СИК. В по-редки случаи се е стигало до сигнали и намеси на съответната РИК.

Дори членове на РИК признават, че работата на членовете на СИК не е била на висота. Например Йордан Симонски (зам.-председател на РИК Благоевград) е споделил пред Дарик радио, че е разочарован от работата на членове на секционните комисии, които в голямата си степен били неподготвени и неразбиращи изборните правила.

Най-фрапантното нарушение е на член на СИК в Габрово, който носил оръжие в изборния ден и дори заплашвал с него наблюдател.

Други нарушения са свързани с различни форми на агитация – най-често извършвани от кметове, кметски наместници; купуване и контролиране на изборен вот и т.н.

МАЩАБ на нарушенията и злоупотребите

Видове сигнали и жалби, подадени в ЦИК

Евроизбори '2014 ВИДОВЕ СИГНАЛИ И ЖАЛБИ подадени в ЦИК		
Жалби и сигнали	Брой	%
Неправомерна агитация в деня за размисъл и изборния ден	56	21,4
Организационни проблеми	90	34,4
Нарушена целостта на бюлетините	23	8,8
Купуване/манипулиране на гласове	25	9,5
Нарушение избирателното право на гражданите	48	18,3
Отказано гласуване след 19 ч.	3	1,1
Оповестени предварителни резултати	12	4,6
Други	5	1,9
Общо	262	100

Изг.: ГИСДИ, по данни на ЦИК

В Изборния ден в ЦИК са получени 187 сигнала и 75 жалби. Най-много са нарушенията, свързани с дейността на СИК (около 90 сигнала и жалби), като повече от половината от тях са свързани със Софийските райони. 56 броя от сигналите и жалбите са свързани с разположение на агитационни материали в близост до избирателните секции, провеждане на предизборна агитация. 25 от сигналите са свързани с купуване на гласове.

По повод броя и проблемната структура на подадените жалби и сигнали може да се направят следните основни констатации:

- жалбите и сигналите все още са нещо периферно в активността на Партиите и Коалициите, на Наблюдателските организации и други НПО, на активните граждани и представителите на специфични граждански общности;
- не е уреден въпросът с регистъра на жалбите и регистъра на сигналите – нито на ниво ЦИК, още по-слабо на ниво РИК;
- нужда от отделен и нарочен опис в изборните книжа на СИК, в който да се вписват подадените към СИК възражения и сигнали;
- жалбите се разглеждат с приоритет за сметка на сигналите – няма ясно указание за това и диференциация в ИК. Този начин на работа в ЦИК, и РИК е фактически игнориране и дискриминиране на Сигналите;

- не се спазва 1-часовият срок в изборния ден – не са уредени санкциите при нежелание СИК и РИК да разгледа и се произнесе по Сигнал или Жалба. Подобен е казусът и в ЦИК;
- при препращане от ЦИК в РИК, от РИК обратно в ЦИК, от СИК в РИК, ..., често се губят следите, разтегля се времето, съответните сигнали и жалби не влизат в регистър, не се знае подалите тези сигнали и жалби къде и как да търсят съответните, дължими по закон, както и по логиката на демократичността, решения и действия по даден сигнал или жалба;
- не се обявяват повечето от решенията и извършените действия. Или се обявяват на съответните сайтове с големи закъснения, което прави невъзможно съответното апелативно действие (възражение и нова жалба) от страна на подалите съответните сигнали и жалби;
- не се публикуват много от стенограмите от заседанията на ЦИК и РИК. Има забавяния с повече от месец. Една стенограма би трябвало да се направи за 3-4 дни. След това крият ли се или става дума за небрежност?

Сигнали и жалби в РИК-овете

Най-много сигнали и жалби са постъпили в РИК-ове:

В РИК Благоевград са депозираните над 60 жалби, а 12 са образуваните от прокуратурата преписки.

В РИК Бургас през изборния ден са подадени 27 жалби. В осем от случаите са дадени задължителни препоръки.

Във РИК Варна общият брой на сигналите получени в РИК е 40. До МВР са препратени 9 от тях.

Във РИК Видин са подадени 35 сигнали и жалби, 17 са постъпилите жалби в РИК-Плевен.

В някои РИК са постъпили минимално количество сигнали и жалби. Например:

В РИК Велико Търново не е подаден нито един сигнал или жалба в изборния ден (преди изборния ден има подадени 3, а след него 2). 3 сигнала са подадени в РПУ, но няма образувани досъдебни производства.

Във РИК Враца са подадени 9 жалби, повечето от които са отхвърлени като неоснователни

В РИК Кърджали през изборния ден са постъпили общо 7 жалби и 1 сигнал. Основно те са свързани с нерегламентирана агитация пред изборните секции.

В Търговище са заведени 4 жалби, а в Силистра – 9, Разград – 5 жалби и 1 сигнал.

Регистрирани в РИК сигнали и жалби за нарушения в изборния процес

/публикувани в достъпните сайтове на РИК до 25 юни 2014/

Дата на извършване:	Брой	%
Преди изборния ден	130	27
В изборния ден	340	70
След изборния ден	16	3
Общо	486	100%

Обобщено ГИСДИ констатира, че бройките на регистрираните сигнали и жалби в РИК и публикувани в достъпните сайтове на РИК са малко – 486 бр. Минималната бройка сама по себе си обезкуражава последваща активност на наблюдателските организации.

Така на ниво РИК инициативността на наблюдателите в изборния процес в значителна степен се обезсмисля.

Тук ЦИК е нужно да формира специални оптимизирани процедури, активен опис и регистър на сигналите и жалбите, както и целево да обучи и мотивира членовете на РИК и техните председатели.

Наблюдателските организации също имат своя проблем. С основание може да се запита след като повечето от тях нямат като продукт от своята активност и цялостна дейност достатъчно на брой възражения, сигнали и жалби за нарушения, злоупотреби и беззакония, то те всъщност с какво се занимават по време на избори?

Подад жалбата	%
Активисти, симпатизанти, представители на партии	61
Председател, член на СИК	1
РИК се самосезира	1,2
Представители на общинска администрация: кметове , ...	4,3
Наблюдателски организации	15
Граждани посочени по име <i>(без друга информация)</i>	17
Медии, журналисти	0,6

Извършител	%
Активисти, симпатизанти, представители на партии	46
Председател, член на СИК	31
Председател, член на РИК	3,1
Представители на общинска администрация: кметове , ...	8
Наблюдателски организации	0,6
Граждани посочени по име <i>(без друга информация)</i>	7
Медии, журналисти	0,8
Други	4

В полза на кого е нарушението?	%
Политическа партия	57
Граждани посочени по име <i>(без друга информация)</i>	2,5
Други	1
Във вреда на кого е нарушението?	
Политическа партия	10
Наблюдателски организации	2,3
Граждани посочени по име <i>(без друга информация)</i>	3,1
На изборния процес	24

Относно коя партия е нарушението:	от полза	във вреда
ГЕРБ	7	1,6
ББЦ+	12	2,3
ДПС	8	0,4
КБ-БСП	6	2,9
Атака	3,1	0,8
АБВ	1,9	0,2
Други	6	1,8
Не посочена конкретно партия	13	
Общо	57	10

Видове нарушения:	%
Организационно-технически	43
Незаконна реклама и агитация преди изборния ден	25
Незаконна реклама и агитация в изборния ден	19
Купуване на гласове	8
Контролиран вот	5

Решения взети от РИК по сигналите и жалбите и аргументация към тях	%
Препраща към друг орган: МВР, прокуратура, ЦИК, ...	10
Уважава жалбата/сигнала	25
Не е нарушение на ИК	13
Неуважава - недоказано, неустановено	30
Неуважава жалбата/сигнала	2,9
Нарушението е прекратено от СИК (преди намесата на РИК)	6
Негласувано от РИК (не събрало 2/3 от гласовете)	2,5
Не разглежда – не отговаря на компетентността им, извън законовите им пълномощия	3,7
Не разглежда (сигнала е непълен, подаден със закъснение и т.н.)	7

Решения взети от РИК и аргументация към тях
/според вида на нарушението/

	Недоказано	Препраща (МВР, ЦИК)	В полза на ищеца	Не уважава жалбата, сигнала
Организационно-технически	32	4,4	31	32
Неправ. агитация пред избор- ния ден	13	7	45	35
Агитация в изборния ден	50	2,3	30	18
Купуване на гласове	28	61	0	11
Контролиран вот	32	24	16	28
Общо	30	10	31	29

Решения взети от РИК и аргументация към тях
/според кой е подал сигнала/жалбата/

	Недоказано	Препраща (МВР, ЦИК)	В полза на ищеца	Не уважава жалбата, сигнала
Представител на ГЕРБ	32	17	29	22
Представител на ДПС	38	15	23	23
Представител на ББЦ	44	7	20	29
Представител на КБ	29	7	35	29
Наблюдателски организации	41	4,3	33	21
Кмет, общински служител	0	0	76	24
Гражданин по име	19	10	21	50
Общо	30	10	31	29

Купуване на гласове и контролиран вот
/от сигналите и жалбите
за купуване на гласове и контролиран вот/

В полза на кого е нарушението:	%
ГЕРБ	8
ББЦ+	17
ДПС	13
КБ-БСП	8
Атака	3,3
АБВ	3,3
Друга партия	5
Не посочена конкретно партия	42
	100%

РИК са препратили 10% от сигналите – основно към в РПУ или прокуратура за разглеждане.

Сигналите и жалбите за купуване на гласове и контролиран вот са 13% от общото количество сигнали и жалби.

* * *

Несинхронизирана практика: един казус – различни тълкувания и решения.

Нужда от изчистване на типични казуси чрез съответните изрични методически указания от ЦИК. Нужен е ефективен механизъм за обнародване на типични казуси като „добра изборна практика“.

Например: В РИК Видин (Решение 180/28.05.2014) и РИК Шумен (Решение 74/25.05.2014) по повод на разговорите на членове на СИК с избиратели на различен от български език. В първия случай се счита, че това може да е политическа агитация и манипулация на вота и РИК се разпорежда да бъде преустановено. Във втория случай РИК счита, че гражданите имат право да разговарят на майчиния си език, това не нарушава изборното законодателство и да им се забрани да говорят на майчин език би погазило конституционните им права.

РЕАКЦИИ на СИК и РИК

Повечето сигнали и жалби са счетени за неоснователни или недоказани и по тях не са предприети никакви действия от страна на СИК и РИК.

В някои случаи, въпреки установени нарушения, тъй като при гласуването в РИК не са събрани необходимите 2/3 от гласовете, не са предприети никакви действия.

В отделни случаи са предприети конкретни разпореждания към СИК, кметове и подобни.

* * *

За първи път на тези Избори на Интернет страниците на РИК са създадени електронни регистри на жалбите подадени в РИК, където да се публикуват постъпилите жалби и сигнали и решенията по тях.

Някои РИК, обаче не попълниха регистъра за жалби. Например: РИК Варна, РИК Враца, РИК Пазарджик, 23 РИК – София, 25 РИК – София, РИК Шумен.

Други го попълниха частично. Например РИК Благоевград има публикувани 5 жалби (от 60 подадени).

* * *

Подобен е казусът с взимането на решения от РИК по подадени сигнали и жалби. В ИК е регламентирано в рамките на 1 час в изборния ден, а за дните преди или след изборния срокът е 24 часа.

В РИК със закъснение (повече от денонощие) са взети 22 решения от 486 (публикуваните решения), което е 4,5%.

* * *

Публикуването на решенията в Интернет страницата на РИК-овете в част от случаите става със закъснение от 1-2 и дори няколко дни, въпреки че ЦИК в методическите указания към РИК указва за незабавно публикуване на решенията на РИК на Интернет страницата им.

Някои РИК публикуваха решенията си веднага (в рамките на изборния ден) – Видин, Разград, Ямбол, Пловдив-област.

Други го попълниха със „закъснение” – РИК Търговище, РИК Бургас.

Реакция на МВР и ПРОКУРАТУРА

В изборния ден в страната са заведени общо 388 прокурорски преписки, като от тях са прекратени 282, а по 106 проверките продължават. По райони:

Апелативен район	Образувани преписки	% от преписките в страната	Прекратени преписки	% от преписките в района
София	118	31,2%	89	75,4%
Пловдив	121	32,0%	94	77,7%
Варна	58	15,3%	39	67,2%
Велико Търново	44	11,6%	41	93,2%
Бургас	37	9,8%	19	51,4%
Общо за страната	378	100%	282	74,6%

Една от преписките е образувана по сигнал на избирателна комисия, а две от преписките са изпратени по компетентност на друг държавен орган.

Апелативен район	Образувани досъдебни производства	% от преписките в района	% от преписките в страната
София	15	12,7%	4%
Пловдив	2	1,7%	0,5%
Варна	0	0%	0%
Велико Търново	0	0%	0%
Бургас	2	5,4%	0,5%
Общо за страната	19		5%

Досъдебните производства са по престъпни състави: чл. 167, ал. 1 НК – 1 бр., чл. 167, ал. 2 НК – 7 бр., чл. 167, ал. 3 НК – 7 бр., чл. 168 ал. 1 НК – 1 бр., чл. 168, ал. 2 НК – 3 бр.

Темата за купуването на гласове е пряко свързана с работата на МВР и прокуратурата. Дори ако информация за купуване на гласове се отправи към ЦИК или РИК, те я препращат към МВР и прокуратурата, по компетентност.

За съжаление в повечето от случаите липсват достатъчно доказателства за налично престъпление и прокуратурата или не завежда дело или го прекратява, поради липса на доказателства.

Както се вижда от горната таблица: само 5% от образуваните преписки са достигнали до фаза на досъдебно производство. Сред тези 19 случая – 7 са свързани с непосредствено предлагане/купуване на гласове, а други 7 с организиране на купуване на гласове.

КОНТРОЛИРАН вот, КУПУВАНЕ на гласове: мащаби, нови форми, актьори

Имаше много информация и сигнали за контролиран вот и купуване на гласове. Дори депутатите на партия „Атака“ подкрепени и от депутати от БСП оспорват легитимността на Евровота пред Конституционния съд, като основния им аргумент е масово купуване на гласове.

Трябва да отбележим, че колкото по-ниска е избирателната активност, толкова повече „тежи“ делът на купените гласове и толкова е по-голямо опорочаването на вота на избирателите. А на изборите за Европарламент '2014 избирателната активност беше една от най-ниските в последните години.

Една от новите форми на купуване на гласове се оказа назначаването на наблюдатели към граждански формации, свързани с определени партии. На тях им се плаща като на наблюдатели с уговорката да гласуват за съответната партия. Имаше скандални ТВ-интервюта с наблюдатели, които стоят с тъповат поглед в/сред секции и не знаят от коя организация са наблюдатели.

В някои секции се наблюдаваше необяснимо висока избирателна активност в началото на изборния ден, която породила съмнения за купен вот (но не в края на деня, както се е случвало при предишни избори). По-масово се наблюдаваше по-равномерно разпределение на малки групи на електорат, за който има съмнение за купен вот.

Купения вот е труден за „улавяне“, защото като правило уговорката се извършва в дните преди изборния ден. От десетките сигнали с подозрения за купен вот отправени към прокуратурата и МВР, само към няколко от тях се е намерил достатъчно доказателствен материал, за да се стигне до фаза на досъдебно производство.

Основните подозрения/обвинения/сигнали за купуване на гласове и/или контролиран вот са за действия на коалицията България без цензура и ДПС, наред с ГЕРБ, по-рядко за други партии.

КОМПЕТЕНТНОСТ на СИК и РИК

Изисквания към членовете

Чл. 95. За членове на секционната избирателна комисия се назначават лица, които имат право да гласуват в съответния вид избор и владеят български език.

Според наблюдатели на ГИСДИ е имало секции, в които членовете на СИК не са владеели добре български език и са се затруднили и забавили с попълването на протокола.

За членовете на РИК има изискване за висше образование. Но например в **РИК Пловдив-град** много от решенията са написани с множество граматически грешки.

ГИСДИ предлага:

За членовете на СИК да се въведе също образователен ценз (за да е сигурно писменото владение на български език) например основно (8 клас), както е по закон задължително за всички български граждани, за да няма проблеми в протоколите. За председатели и секретари на СИК цензът е добре да бъде завършено средно образование,

В ИК е регламентирано недопускане на мнозинство от членове на СИК да са от една и съща партия. Според РИК Бургас това важи само за първоначалните членове на СИК /виж Решение 267-ЕП, 25.05.2014, Бургас/. После при заместването на неявили се членове на СИК тази пропорция на места се нарушава тихомълком.

Предаване на изборните книжа от СИК в РИК

В годините 2009-2011-2013 имаше нарастващи скандали с опашки при предаването и приемането на изборните книжа от СИК в РИК. Скандалите бяха традиционни и широко медийно показвани.

Хората чакаха с часове на опашки.

На президентските избори през 2011 г. някои секционни избирателни комисии си тръгнаха с чувалите по домовете.

През 2011 г. на местните избори предаването на книжата се забави особено много в София, където имаше множество сгрешени протоколи и се налагаха много корекции.

През 2013 г. имаше проблеми в РИК Благоевград, София-област.

На Евроизбори '2014 като цяло организацията беше далеч по-добра и спокойна. Само в отделни райони отново имаше голямо забавяне. Например в 23 РИК в София и в по-малка степен в 24 РИК и 25 РИК в София.

Самите СИК се забавиха повече от друг път при преброяването, най-вече поради броенето на преференциите и необходимостта да се поставят нули на редовете, на които няма преференции.

Имаше грешки в протоколите на СИК и те се поправяха в РИК. Като цяло сгрешените протоколи не бяха значително повече, отколкото през други години.

ТЕХНИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ с копирните устройства и консумативите

Едно от основните права на наблюдателите, регламентирано в чл. 114, т. 9 от ИК е да „получат срещу подпис копие от протокола за съответния вид избор – с резултатите от гласуването в избирателната секция, както и с резултатите от гласуването в съответния изборен район (район)“.

Наблюдението на ГИСДИ на Евроизбори '2014 показва, че проблемът с копирната техника и консумативи **продължава да съществува и затруднява** горепосоченото право както на наблюдателите, така и на всички, които имат това право (членове на СИК, кандидати, застъпници, представители на партии, коалиции и инициативни комитети).

Регламентирано е, че РИК съвместно с областните администрации трябва да снабдят СИК с копирна техника и всички необходими за нея консумативи (хартия и тонер).

Какво се случи в действителност на изборите на 25 май 2014?

ГИСДИ регистрира проблемът в три основни проекции:

„Свършилият тонер“ – недостиг на тонер в копирните устройства

Въпреки, че преди изборния ден бе публично обявен големият брой наблюдатели и други участници в работата на СИК, това не бе отчетено и пресметнато от администрациите. На твърде много места копирната техника се оказа с недостиг на тонер и със смешно малък брой листове.

Липсата на тонер се оказа една от главните причини, поради които членовете на СИК отказваха да предоставят на наблюдателите копие от протокола или както се случи в някои избирателни комисии (напр. в София – район Триадица и Драгалевци) – сериозно закъснение, чакане с часове доставката на нов тонер. Всичко това забавя и изнервя както членовете на СИК, така и тези, чакащи да получат копия от протокола. Подобен проблем е регистриран в много общини в страната.

ГИСДИ пита:

Непонятно е как при протокол от 12 страници и „n“ брой копия, които трябва да направи всяка една СИК не може да бъде изчислено необходимото количество тонер, брой листове, да се пресметне нужното време, за да може СИК да изпълни това си задължение?

Дефицит на хартия за копиране на протоколите

Показателен за това е случаят в Бургас, където наблюдателите на ГИСДИ установиха, че в някои СИК е имало по 60 бр. бели листа, на които да бъдат разпечатани копия на протокола с резултатите и да се предоставят на наблюдатели, застъпници и представители на политическа партия или коалиция.

Оказа се, че по усмотрение на председателите на СИК (с цел за всеки да има някаква част от изборният протокол) са се предоставяли части от по 2, 5 или 8 листа от протокола. Това се е правило с цел да се вместят в „лимита“ от 60 бр. бели листа. Една малка част от всички тези представители на политически партии и независими наблюдатели са получили пълен формат на копието на протокола.

Подобен проблем бе регистриран и в други области, но в някой от тях беше разрешен. Във Варненска област, например, застъпници и наблюдатели в някой секции са разбрали, че няма достатъчно тонер и хартия за отпечатване на копия от протоколи за всички и са подали сигнали в РИК Варна. ОТ РИК Варна са уведомили администрацията на съответния район и са взели мерки до края на изборния ден да се осигурят консумативи.

Бавно копиране на протоколите

В избирателните секции в София масово били доставени евтини принтери, които печатат бавно, и не са подходящи за целта на изборите. Това допълнително забави работата на СИК-овете.

* * *

ГИСДИ пита:

Във всички тези случаи това проява на банална глупост ли е (несъобразяването в случая е глупост) или е премерено саботиране на нормалната работа на СИК?

В случая оторизирани да осигурят машини, тонер, листове, техническо обслужване бяха Правителството и общинските администрации.

ГИСДИ пита:

ЦИК има ли възможност, опитва ли се и по какъв начин да въздейства върху институциите-партньори те да си свършат работата?

През Октомври 2014 този досаден технически проблем ще бъде ли решен?

Проблемът „Наблюдателски организации“

Един от неочакваните феномени на тези избори бе бумът на нови и с огромен брой активисти наблюдателски организации, регистрирани от ЦИК.

- от 26 организации, от които 20 са български на парламентарните избори Май 2013, сега българските наблюдателски организации вече са 36;
- от 14 200 регистрирани наблюдатели през 2013, сега са близо 61 000;
- сред 11-те организации с над 1000 упълномощени наблюдатели 6 са нови организации.

РЕГИСТРИРАНИ НАБЛЮДАТЕЛИ ОТ ЦИК

НАБЛЮДАТЕЛИ – представители на български неправителствени организации

№	Организация, чиито упълномощени членове или изрично упълномощени представители	Брой регистрирани от ЦИК
НАБЛЮДАТЕЛИ С ПЪЛНО ПОКРИТИЕ		
1.	Сдружение „Гражданско сдружение България БЕЗ ЦЕНЗУРА“	8171
2.	„Гражданско движение „ДНЕС“ - общество срещу произвола“	8151
3.	„Младежка ТОЛЕРАНТНОСТ“	7559
4.	Сдружение „Национално движение БГ ПАТРИОТ“	7034
НАБЛЮДАТЕЛИ В ШИРОК ОБХВАТ		
5.	Сдружение „ПЛАН БГ“	6963
6.	Сдружение „СИЛНА ИКОНОМИКА, лоялна алтернативна сила“	5672
7.	„Гражданска инициатива за свободни и демократични избори“ - ГИСДИ	4218
8.	Сдружение „Нова АЛТЕРНАТИВА“	3397
9.	Фондация „Европейска алтернатива за РАЗВИТИЕ“	3163
10.	Сдружение „МЛАДЕЖИ за Балканите“	1629
11.	Фондация „Институт за модерна политика“ - ИМП	1276
НАБЛЮДАТЕЛИ В „РИСКОВИ МЕСТА“		
12.	Сдружение „АКТИВНО общество“	596
13.	Сдружение „СЪХРАНЯВАНЕ на демократичните ценности“	530
14.	„Институт за социална ИНТЕГРАЦИЯ“	423
15.	„Гражданско сдружение В“	414
16.	Сдружение „България на ГРАЖДАНИТЕ“	407
17.	„Асоциация на младите ЮРИСТИ“	320

18.	„Федерация на независимите СТУДЕНТСКИ дружества”	261
19.	Фондация „ГАЛЪП ИНТЕРНЕТЪНЪЛ ИНСТИТУТ”	120
20.	„Институт за развитие на ПУБЛИЧНАТА СРЕДА”	102
21.	Сдружение „БЕСТ ТУ БИ”	100
НАБЛЮДАТЕЛИ ОТ „ПТИЧИ ПОГЛЕД”		
22.	Сдружение „МЛАДЕЖКИ парламент”	93
23.	Асоциация „ПРОЗРАЧНОСТ без граници”	47
24.	Сдружение „Орлов мост - за ПРОМЯНА”	46
25.	„Българско сдружение за честни избори и граждански права - Национална асоциация активност” – БСЧИ НАА	40
26.	Българско сдружение за честни избори и граждански права – Плевен – БСЧИ Плевен	29
27.	„Европейско общество за защита на ЧОВЕШКИТЕ ПРАВА - България”	25
28.	Сдружение „Инициатива за равни ВЪЗМОЖНОСТИ”	20
НАБЛЮДАТЕЛИ НА „ОЛИМПИЙСКИ“ ПРИНЦИП		
29.	„Център за европейски и международни ИЗСЛЕДВАНИЯ”	12
30.	Фондация „Областен РОМСКИ съюз”	10
31.	„Асоциация за РЕИНТЕГРАЦИЯ на осъдени лица”	10
32.	„Българско сдружение за честни избори и граждански права, Пловдив” – БСЧИ Пловдив	10
33.	„Сдружение за насърчаване на гражданската АКТИВНОСТ”	7
34.	Фондация „ЩЕДРОСТ”	1
35.	„Българска асоциация на ПЕНСИОНЕРИТЕ” - БАП	1
36.	Сдружение „Заедно за КЪКРИНА”	1
Общо		60 857

Източник: ЦИК, към 24.05.2014 включително.

Ключови проблеми с регистрацията и активността на наблюдателските организации, имащи пряко въздействие върху степента на демократичност на изборния процес:

- откровено партийни наблюдателски организации – като Сдружение „Гражданско сдружение България без цензура”, чийто официален председател е Николай Барев, който е и партийен инициатор и лидер на едноименната партия;
- опасност от задръстване на СИК с наблюдатели – наред с партийни представители и застъпници;
- подозрения, че в част от новите организации става дума за легитимирана форма за купуване на гласове и нова масова форма за контролиран вот. Някои медии показваха фрапантни случаи на незнаещи наблюдатели, чии са и какво „наблюдават”;

- риск от нова форма за организирана престъпност – тя действа така: създава се наблюдателска организация, набират се и се регистрират наблюдатели, след това всичко това се продава или препродава, за да се злоупотреби с демократичните изборни процедури;
- не всички СИК са обучени, че статутът на наблюдател е за непосредствено наблюдение в изборната секция, относно режимът на участие на наблюдателите и техните изрични права;
- в изборните книжа не е предвиден нарочен опис на участващите наблюдатели в дадена секция – от това някои председатели на СИК се възползват, за да отказват приемане и регистриране в СИК на конкретен наблюдател, който се представя със своето удостоверение;
- в момента законодателството позволява на ЦИК да действа само в регистрационен режим: Наблюдателската организация ИСКА регистрация за себе си и наблюдателите си и ПОЛУЧАВА от ЦИК. ЦИК няма правомощия да поставя критерии за съответствие и да изисква доказване на дееспособност от страна на кандидатстващите за регистрация наблюдателски организации. Например, минал опит и добра практика като наблюдатели, кадрови и административен капацитет, методика на подбор и обучение на наблюдателите, обхват на наблюдението, специфичен профил на организациите, планиран брой наблюдатели и др. под.
 - такъв ограничителен режим би намалил огромния брой наблюдателски организации. След въвеждането на условия за регистрация част от наблюдателските организации сами ще отпаднат;
 - въвеждането на максимален общ брой наблюдателски организации е лош бюрократичен вариант;
 - в момента максималният брой наблюдатели от една организация е равен на броя на изборните секции (т.е. по 1 наблюдател в секция), което означава от порядъка на 11 700 наблюдатели;
Има предложение броя на наблюдателите да се ограничи до 10%-20%-30% от броя на СИК. Това заслужава да бъде обсъждано като нормативно ограничение;
 - всяка организация би трябвало да бъде представена поне в 10-15 МИР. Това е казус за териториалния обхват на дейност на една организация;
 - един наблюдател да стои в секция не повече от 2 часа. Такъв тип ограничение също има резон;
 - изрично да се регламентира, че един наблюдател може да посети няколко секции, както и РИК;
 - всяка наблюдателска организация би трябвало да публикува в сайта на ЦИК свои доклади с резултати от наблюдението си (т.е. резултата от даденото им право да наблюдават).

ГИСДИ предлага:

Паспорт за РЕГИСТРАЦИЯ на наблюдателски организации

Проект
на ГИСДИ, 28.VI.2014

Заявка за регистрация от ЦИК на наблюдателска организация
Критерии на съответствие при кандидатстване за регистрация,
както и препоръчителна **структура** на Доклада от наблюдението

Пример:

1. ОПИТ от наблюдение на избори 1.1. Години 1.2. Видове избори 1.3. Последни избори от същия вид	Работи от 1990 г. Всички видове избори: президентски, европейски, местни, парламентарни, референдуми Евроизбори 07.06.2009
2. Вероятен БРОЙ наблюдатели	4 000 упълномощени представители
3. Структурно покритие – ОБХВАТ на наблюдението	СИК в бр. области СИК в бр. общини СИК в бр. селища РИК в области ЦИК Чужбина (страни, бр. СИК)
4. ВРЕМЕНИ диапазон на наблюдението 4.1. преди началото на изборната кампания 4.2. Изборна кампания 4.3. Ден за размисъл 4.4. Изборен ден 4.5. Дни след изборния ден до обявяване на изборния резултат от ЦИК 4.6. Седмици, месеци след изборния ден	 месеца дни преди 25.04.2014 от 25.04.-23.05.2014 24.05. 25.05. 28.05. 30 дни,
5. Проблемно тематични АКЦЕНТИ на наблюдението 5.1. Подписки за регистрация 5.2. Изборни списъци 5.3. РИК, СИК – членове, подмяна, обучение 5.4. Информационно-разяснителна кампания 5.5. Регулация на медии, медиен мониторинг	... ДА/НЕ

5.6. Регулация на „социологически“ изследвания, изборни рейтинги, прогнози, изборен резултат 5.7. Работа на общинската администрация, МВР, МВНР, Прокуратура, Сметна палата, ГД ГРАО, НАП, ЦИК, РИК, СИК, ... 5.8. Дейността на ...	
6. ОБЕКТИ на наблюдението 6.1. Нормативна база 6.2. Медии 6.3. Информационна кампания 6.4. Обучително звено 6.5. Изборен ден 6.6. Изследвания 6.7. Наблюдатели, застъпници, партийни представители 6.8. Работа на държавни и общински институции	... ДА/НЕ
7. ЕКСПЕРТНО обезпечаване Видове експерти:	По изборно законодателство и методика на изборния процес; Социолози, изборни изследователи; Политически анализатори; Медийни специалисти и анализатори; Социални психолози; ...
8. ПРОДУКТИ Доклад, с/без приложения Предложения за законодателна инициатива ...	...
9. СРОК НА ДОКЛАДА на организацията от наблюдението	До 30 дни след изборния ден

ФИНАНСИРАНЕ на политическите партии

Набиране на средства за предизборната кампания за Евроизбори '2014

/в левове/

	ГЕРБ	КБ	ДПС	ББЦ	РБ
1. Собствени средства на политическите партии, участващи в коалицията	1 622 992,6	1 866 864,49	1 610 078		670 500
1.1 Предоставени парични средства – държ. субсидия	1 622 992,6 100%	1 866 864,49 96,9%	1 114 078 69%	1 046 821 54%	670 500 90%
1.2. Членски внос			496 000 31%		
2.1. Парични Дарения (от физически лица)		55 750 2,9%		859 480 45%	33 302,41 4,5%
2.2. Непарични Дарения (от физически лица) – стоки, услуги, рекламни материали и др., в лв.					350
3. Средства на издигнатите от коалицията кандидати		3 000			40 550
3.1. Парични средства		3 000 0,2%			590
3.2. Непарични средства – стоки, услуги, рекламни материали и др., в лв.					39 960 5,4%
4. Медийни пакети, по реда на чл. 178 от ИК, в лв.				20 000 1%	
Общо набрани средства за финансиране на кампанията (т.1-т.4)	1 622 992,6	1 925 614,49	1 610 078	1 926 301	744 702,41
Брой дарения	няма	78	няма	500	88
Средна сума на 1 дарение, лв.		715		1 719	378
Най-голямо дарение, лв.		8 000		10 000	10 000
„Цена“ на един депутатски мандат, лв.	270 499	481 404	402 520	963 151	744 702,41

Предизборните кампании на петте партии, от които бяха избрани депутати в Европарламента са стрували общо над 7,8 млн. лева. Това прави средно по над 460 хил. лева условна цена за един евродепутат.

На първо място по вложени пари в тазгодишната кампания са Коалиция „България без Цензура“ и „Коалиция за България“ с по над 1,9 млн. лева, следвани от ГЕРБ и ДПС съответно с по над 1,6 млн. лева. Последна се нарежда Коалиция РБ – 744 хил. лева.

От ГЕРБ са провели кампанията си изцяло разчитайки на държавната си субсидия. Подобно на тях са постъпили и ДПС, които са вложили субсидията си в размер на 1 114 078 лв. и членския си внос, тоест 496 000 лв. Останалите партии също са разчитали на собствени средства, както следва КБ – 1 866 864,49 лв., ББЦ – 1 046 821 лв. и РБ – 670 500 лв.

Дарения в предизборната си кампания са използвали три от партиите. Коалиция „България без Цензура“ е получила дарения в размер на 859 480 лв. от 500 физически лица, средна сума на дарение от лице – 1 719 лв. Коалиция за България е получила като дарения сумата от 55 750 лв., които са дарени от 78 човека, средната сума на дарение от лице е 715 лв. В Коалиция РБ са постъпили дарения на стойност 33 302,41 лв. от 88 дарители, средната сума на дарение от лице е 378 лв. ГЕРБ и ДПС не са получили и използвали дарения.

Всеки от шестте депутата влезли в ЕП са стрували на ГЕРБ по 270 499 лв., което е и най-ниската сума. От Коалиция за България са похарчили по 481 404 лв. за всеки от четиримата си депутата. Местата в ЕП за ДПС са стрували на партията по 402 520 лв. Абсолютни рекордьори са от ББЦ, които са вложили по 963 151 лв. във всеки един от двамата си депутата. След тях се нареждат Реформаторите с 744 702,41 лв., което отговаря на цялата сума отделена за кампанията им, тъй като те успяха за заемат едно място в ЕП.

Партия	Сума в лева	Процент
ГЕРБ	1 622 992,6	20,7
КБ	1 925 614,5	24,6
ДПС	1 610 078,0	20,6
ББЦ	1 926 301,0	24,6
РБ	744 702,4	9,5
Обща сума	7 829 688,5	100

* * *

ГИСДИ на Евроизбори '2014 не е осъществил специализиран и детайлен мониторинг на финансирането на предизборните кампании, на произхода и легитимността на средствата, на скритите фондове за корупционни практики и др. под. Използваме данни от официални източници (Сметната палата).

Други наблюдателски организации осъществиха специализиран и детайлен анализ, който ние оценяваме като достоверен и заслужаващ специално внимание. Такъв е финансовия мониторинг на Института за развитие на публичната среда.

* * *

По косвени данни и по експертна оценка, тези избори струват на българското общество сума от порядъка на 70-80 млн. лв.

От страна на държавните органи, администрация официално са похарчени близо 24 млн. лева, вкл. 2 млн. лв. за медийни пакети.

Официално от партиите са похарчени близо 12 млн. лева, вкл. 2 млн. лв. за медийни пакети.

За купуване на гласове вероятно съвкупно „инвестирани на черно” сума от порядъка на 25-35 млн. лева.

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

МЕДИЕН МОНИТОРИНГ НА ГИСДИ

ГИСДИ осъществи мониторинг на дейността на медиите – **печатни** (национални всекидневници, големи регионални вестници), **електронни** (телевизии и радиа), **интернет базирани** печатни и електронни медии (интернет версии на вестници, телевизии и радиа), **онлайн медии** (онлайн радиа и телевизии, информационни портали, сайтове, влиятелни блогове). Медийният мониторинг има ясно разграничени количествени измерения и качествени съдържателни акценти.

ГИСДИ приема, че медиите поотделно и в своята съвкупност в хода на изборната кампания и в изборния процес като цяло **не са просто важен посредник** между избиратели и избиращи, между партии, коалиции и независими кандидати, от една страна и от друга – активните електорални групи, и пасивните избиратели, и плаващите периферии от избиратели.

Медиите имат **огромно влияние и мощ да въздействат** върху масовите нагласи и изборни ориентации, да формират ценностни мотивационни бариери, които разколебават определени електорални групи, както и да мотивират за изборна активност, преместване на електорални плаващи групи, и да напомпват кредит на доверие спрямо нови политически актьори.

Медиите имат **огромно влияние и мощ да въздействат** и върху самите партии, техните лидери и кандидатите, както и върху държавните институции, които са отговорни изборите да бъдат организирани и провеждани така, че да се съхранява тяхната не само демократичност и законосъобразност, но и тяхната гражданска легитимност.

Медиите изрично **не са признати за субект** в изборния процес, въпреки тяхната всепризнатост като „четвърта власт“. Но реално те функционират като такава, политиките са респектирани от тях, големите пари и силната власт правят всичко възможно да привлекат медиите на своя страна, а когато това им бъде позволявано и да подчиняват някои медии в своя полза.

ГИСДИ приема, че медиите са един от основните обществени субекти, които имат не само права, но и отговорност в изборния процес като цяло.

Иначе отговорност да действат адекватно на обществения и държавен интерес. За да се осигури законност и демократичност на изборния процес, прозрачност и публичност, справедливост и отвореност за граждански контрол.

В този смисъл медиите имат права да осъществяват контрол върху държавните органи и институции, както и върху политическите партии, коалиции, и независимите кандидати.

Обществен интерес е медиите активно, политически безпристрастно и граждански отговорно да упражняват тези свои конкретни права в изборния процес на контра власт (така

нар. „четвърта“ власт). В същото време, доколкото демокрацията е баланс между права и отговорност, се очаква самите те не само да спазват закона, конкретните решения и препоръки от ЦИК, но и да дават пример за добра практика на другите основни субекти в изборния процес.

Медийния мониторинг проведен от ГИСДИ показва, че по-голяма част от частните (търговски) медии в извадката **не са спазили** изискването на чл. 187 и чл. 198 ал. 4 от ИК, 2014.

91 – не са публикували оферта за политическа реклама за Избори 2014

52 – са публикували оферта за политическа реклама за Избори 2014

Липса на обявени тарифи е форма на рекет от страна на медиите към политическите партии. Предпоставка за намаляване на **плурализма** – по-малките партии, участници в Европейски избори 2014 са с по-малка възможност за медийното представяне в сравнение с големите партии. Предпоставка за неизпълнение от страна на медиите на функцията им по време на избори – да предоставят **възможности за информиран избор** (по „Наръчник на ODHR за медиен мониторинг“).

* * *

В полето на медиите е **необходим баланс между разнопосочните очаквания и интереси**. Предпоставка за такъв баланс е ясно законово позициониране на медиите в изборния процес като участник с достатъчно реална независимост и доминиране на професионализма, но наред с това и с ясни ограничения за „търговския“ интерес на медиите, за да не се преминава червената линия на финансов рекет над партиите.

Изборният кодекс '2014 прави **опит да регулира тази изключително важна роля и дейност** на медиите в изборния процес. Прави това, отчитайки едновременно спецификата на тяхната собственост и съответния вид регулация, нуждата от съчетаване между частен „търговски“ интерес и обществен интерес, съчетаването на принципа на „равнопоставеност“ с разграничаване според степента на „обществена значимост“ на участващите в изборите партии, коалиции и независими кандидати.

Обобщаващата оценка на ГИСДИ е, че Изборен Кодекс '2014 прави **видима и съществена стъпка напред към една обхватна и по-ефективна регулация** на медийните услуги и активност в изборния процес.

Това е в унисон с гражданското очакване сред избирателите медиите не просто да са активни, но и да са работещи за каузата на демократичния изборен процес, да дават възможност за достоверно информиран политически избор на гражданите, да извеждат политиките в публичен диалог, който не винаги е удобен за тях. В унисон е с претенцията на политиките медиите да са мост между тях и избирателите, партньор в тяхната политическа кауза, да позволяват тиражиране на критичност спрямо опонентите им. В унисон е и с изричното изискване медиите да не дискриминират малките и периферните партии, както и нововъзникващите партийни формации.

В същото време стават очевидни някои **пропуски, отделни неясноти и липса на синхрон** в нормите в Изборен кодекс '2014, както и в административно процесуалния ред на прилагането им на практика. Част от тях предполагат доразвиване на концептуалната ви-

зия за видовете медии, за техните специфични роли и функция, за различията при тяхното регулиране и саморегулиране с оглед на държавния и обществен интерес. Това изисква време, системни разработки и съответни законодателни инициативи.

Друга част от тях могат да бъдат **коригирани в спешен порядък** – сега, през Юли, от този парламент, с оглед предстоящите извънредни парламентарни избори през Октомври 2014. Именно това е предметът на нашето предложение за изменения и допълнения в Изборния кодекс, което тук предлагаме на Вашето внимание.

Регулация на медийните услуги в изборен процес

Медийният мониторинг на **ГИСДИ** показва **пет основни проблемни ядра** в регулацията на медийните услуги и активност в предизборната кампания за Евроизбори '2014, които понижават ефективността на медиите като посредници в изборния процес, на гражданския, обществен контрол върху дейността на медиите. Подобни проблеми са отчетени и в доклади за наблюдение на медиите, представени от други български наблюдателски организации: ИРПС, Институт за развитие на публичната среда; ИСИ, Институт за социална интеграция; и други.

1. Административно процесуален ред за оспорване при нарушаване на реда за провеждане на **предизборната кампания от доставчиците на медийни услуги**:
 - **Ограничаване на формите за оспорване при нарушение на реда за провеждане на предизборната кампания от доставчиците на медийни услуги – предвидена е само жалба, без сигнал. Същевременно в публичния регистър на сигналите до ЦИК в изборния ден откриваме повече от 10 регистрирани сигнала за нарушения от страна на медиите, които е възможно да бъдат оставени без разглеждане, поради така нар. „недопустимост“.**
 - Ограничаване правото на наблюдателите да подават жалби и сигнали за нарушения на изборния процес от страна на медиите – допустими жалбоподатели са само политически партии, коалиции и инициативни комитети. Така наблюдателите са ограничени в това поле за наблюдение и граждански контрол.
 - Изключва се възможността за оспорване при нарушение на реда от страна на печатни медии и онлайн новинарски услуги – допустима е жалба срещу доставчик с лицензия или регистрация, а печатните медии и онлайн новинарски услуги не подлежат на регистрация или лицензиране.
2. Неравнопоставеност в статута и функциите на печатните медии и онлайн новинарски услуги и търговските електронни медии – радио и телевизия:
 - Изключва се възможността печатните медии и онлайн новинарски услуги да отразяват предизборната кампания безплатно, както е предвидено за търговските медии – радио и телевизия;

- Няма забрана печатните медии и онлайн новинарските услуги да отправят политически внушения чрез търговска реклама, както в частта, отнасяща се до търговските медии.
 - Статутът на онлайн новинарските услуги като доставчици на медийни услуги не е еднозначно и ясно дефиниран.
3. Редакционна отговорност на доставчиците на медийни услуги по време на изборен процес:
- „Редакционната отговорност“ е въведена като понятие, но не е вменена като изрична отговорност на доставчиците на медийни услуги в изборния процес – печатни медии и онлайн новинарски услуги, обществени и търговски доставчици на медийни услуги – радио и телевизия. Не е акцентирано тяхното прагматично внимание върху тази тяхна „не търговска“ отговорност.
4. Форми на отразяване на предизборната кампания от доставчиците на медийни услуги – платено или безплатно:
- Не са посочени ясни критерии за начините за уведомяване за платени материали с предизборна тематика от страна на доставчиците на медийни услуги;
 - Не е предвидена форма на контрол и санкции за доставчиците на медийни услуги, които не публикуват условия, ред, време, тарифи, информация за сключените договори за платено отразяване, или не обозначават платените материали.
5. Мониторинг на дейността на доставчиците на медийни услуги по време на избори.
- Не е предвиден **специализиран мониторинг на дейността на печатните медии и онлайн новинарските услуги**, чрез който да се осъществява контрол върху дейността им по време на предизборна кампания, както това е направено по отношение на обществените и търговските електронни медии – радио и телевизия.

ГИСДИ настоява:

Решаването на констатираните проблеми изисква бързи мерки още през Юли 2014, преди началото на следващата предизборна кампания за парламентарни избори. Както и действия в по-дългосрочен план, свързани с планиране на рамката за регулиране на медийните услуги в контекста на бързоразвиваща се комуникационна и технологична среда.

ГИСДИ предлага:

Предлагаме 16 конкретни изменения и допълнения на Изборен кодекс '2014, които следва и е възможно да бъдат разгледани в спешен по-

рядък, до края на дейността на 42 НС, и преди началото на следващата предизборна кампания.

Целта е повишаване на ефективността на доставчиците на медийни услуги като посредник в изборния процес, като независим субект с функции по осигуряване на законност, демократичност, прозрачност на изборния процес.

ГИСДИ предлага:

ИЗМЕНЕНИЯ И ДОПЪЛНЕНИЯ на Изборен кодекс '2014 в частта, отнасяща се до ДОСТАВЧИЦИ НА МЕДИЙНИ УСЛУГИ

	 Изборен кодекс '2014	 Предложение за изменение и допълнение
1 и 3 м	ОСПОРВАНЕ ПРИ НАРУШАВАНЕ НА РЕДА за провеждане на предизборната кампания Компетентен орган Чл. 200. (1) При нарушаване на реда за провеждане на предизборната кампания от доставчиците на медийни услуги партиите, коалициите и инициативните комитети – чрез лицата, които ги представляват, или чрез упълномощени от тях лица може да подадат жалба в срок до 24 часа след излъчване на съответното предаване .	ОСПОРВАНЕ ПРИ НАРУШАВАНЕ НА РЕДА за провеждане на предизборната кампания Компетентен орган Чл. 200. (1) При нарушаване на реда за провеждане на предизборната кампания от доставчиците на медийни услуги партиите, коалициите и инициативните комитети, организациите, регистрирала наблюдатели, гражданските организации, гражданите-избиратели – чрез лицата, които ги представляват, или чрез упълномощени от тях лица, може да подадат сигнал или жалба в срок до 24 часа след констатиране на съответно нарушение на реда за провеждане на предизборна кампания .
2 и 3 м	Чл. 200. (2) Жалбата се подава до: 1. Централната избирателна комисия за доставчик с лицензия или регистрация с национален обхват , както и когато нарушението е извършено в повече от един изборен район;	Чл. 200. (2) Жалбата, сигнала се подава до: 1. Централната избирателна комисия за доставчик на медийна услуга с национален обхват и онлайн новинарски услуги както и когато нарушението е извършено в повече от един изборен район;
3 и 3 м	2. Районната избирателна комисия или Общинската избирателна комисия по седалището на доставчика, когато доставчикът има лицензия или регистрация с регионален или местен обхват .	2. Районната избирателна комисия или Общинската избирателна комисия по седалището на доставчика, когато доставчикът е с регионален или местен обхват на разпространение .

	 Изборен кодекс '2014	 Предложение за изменение и допълнение
4 и з м	Чл. 200. (4) Компетентната изборителна комисиия разглежда жалбата в срок до 24 часа от получаването ѝ, а в изборния ден незабавно, и постановява решение.	Чл. 200. (4) Компетентната изборителна комисиия разглежда жалбата, сигнала в срок до 24 часа от получаването ѝ, а в изборния ден незабавно, и постановява решение.
5 д о п		Допълнение – нова алинея (5) Компетентната изборителна комисиия регистрира жалбата, сигнала в публичен електронен регистър на жалби и сигнали незабавно след получаването и своевременно публикува своето решение и отразява движението по делото.
6 д о п	Уведомяване за ПЛАТЕНО СЪДЪРЖАНИЕ Чл. 179. При излъчване, публикуване и разпространение на платени форми на отразяване на предизборната кампания доставчиците на медийни услуги ги отделят чрез визуални, звукови или пространствени средства и указват по подходящ начин, че материалът е платен.	Уведомяване за ПЛАТЕНО СЪДЪРЖАНИЕ Допълнение към чл. 179 (2) Доставчиците на медийни услуги публикуват на своята интернет страница, заедно с условия, ред, време и тарифи за платено отразяване на предизборната кампания, изборният от тях визуален, звуков или аудио-визуален знак за обозначаване на платеното съдържание. (3) Знакът задължително включва надпис или звуково съобщение „Платен материал“.
7 д о п	ПЕЧАТНИ МЕДИИ И ОНЛАЙН НОВИНАРСКИ УСЛУГИ	ПЕЧАТНИ МЕДИИ И ОНЛАЙН НОВИНАРСКИ УСЛУГИ Допълнение – нов член (1) Във връзка с предизборната кампания печатните медии и онлайн новинарски услуги може да използват платени и безплатни форми на отразяване на предизборната кампания на партиите, коалициите и инициативните комитети, регистрирали кандидати.
8 д о п		Допълнение – нов член (2) В търговска реклама се забранява да се отправят политически внушения в полза или във вреда на една или друга партия, коалиция или инициативен комитет или кандидат.
9 и з м	Чл. 187. Печатните медии и онлайн новинарските услуги предоставят едни и същи условия и цени на всички партии , коалиции и инициативни комитети, регистрирали кандидати, които се обявяват на интернет страницата им не по-късно от 40 дни преди изборния ден и се изпращат незабавно на Сметната палата и на Централната изборителна комисиия. Заплащането се извършва предварително.	Чл. 187. (1) Печатните медии и онлайн новинарските услуги предоставят едни и същи условия, ред и цени на всички партии , коалиции и инициативни комитети, регистрирали кандидати за платено отразяване на предизборната кампания , които се обявяват на интернет страницата им не по-късно от 40 дни преди изборния ден и се изпращат незабавно на Сметната палата и на Централната изборителна комисиия. Заплащането се извършва предварително.

	 Изборен кодекс '2014	 Предложение за изменение и допълнение
1 0 Д О П		Допълнение – нова алинея (2) Печатна медия или онлайн новинарска услуга, която не обяви в указания срок условия, ред и цени за платено отразяване на предизборната кампания няма право да сключва договори за платено отразяване с политически партии, коалиции и инициативни комитети, регистрирали кандидати.
1 1 Д О П		Допълнение – нов член (1) Печатните медии и онлайн новинарски услуги носят редакционна отговорност за съдържанието на разпространяваните от тях материали, свързани с предизборната кампания.
		(2) Длъжни са да не допускат създаване, предоставяне за разпространение или разпространение на материали, нарушаващи правото на свободно изразяване на мнение, на информация, запазване на тайната на източника на информация, защита на личната неприкосновеност на гражданите, както и на материали, внушаващи национална, политическа, етническа, религиозна и расова нетърпимост, възхваляващи или оневиняващи жестокост или насилие, противоречащи на добрите нрави или такива с участие на деца, неблагоприятни за деца или създаващи опасност от увреждане на физическото, психическото, нравственото и/или социалното развитие на децата. (3) Печатните медии и онлайн новинарските услуги не носят отговорност за разгласени сведения и за тяхното съдържание, когато те са: 1. получени по официален ред; 2. цитати от официални документи; 3. точно възпроизвеждане на публични изявления. (4) При цитиране на документи не се допускат изменения. (5) Новините като информационни факти трябва да бъдат разграничавани от коментарите към тях.
1 2 Д О П	ТЪРГОВСКИ ЕЛЕКТРОННИ МЕДИИ	ТЪРГОВСКИ ЕЛЕКТРОННИ МЕДИИ Допълнение – към чл. 198 (6) Търговски доставчик, който не обяви в срок на условията за платено отразяване на предизборната кампания няма право да сключва договори за платено отразяване с политически партии, коалиции и инициативни комитети, регистрирали кандидати.

	 Изборен кодекс '2014	 Предложение за изменение и допълнение
1 3 доп		Допълнение – нов член (1) Търговските доставчици на медийни услуги носят редакционна отговорност за съдържанието на разпространяваните от тях медийни услуги, свързани с предизборната кампания. (2) Длъжни са да не допускат създаване, предоставяне за разпространение или разпространение на предавания в нарушение на принципите не чл. 10 от ЗРТ, внушаващи национална, политическа, етническа, религиозна и расова нетърпимост, възхваляващи или оневивняващи жестокост или насилие, или такива, в които участват деца и са неблагоприятни или създават опасност от увреждане на физическото, психическото, нравственото и/или социалното развитие на децата. (3) Доставчиците не носят отговорност за разгласени сведения и за тяхното съдържание, когато те са: 1. получени по официален ред; 2. цитати от официални документи; 3. точно възпроизвеждане на публични изявления. (4) При цитиране на документи не се допускат изменения. (5) Новините като информационни факти трябва да бъдат разграничавани от коментарите към тях.
1 4 и з м	МОНИТОРИНГ на печатни медии и онлайн новинарски услуги чл. 57. (1) Централната изборителна комисиия: 23. контролира провеждането на предизборната кампания от доставчиците на медийни услуги с национален обхват ;	МОНИТОРИНГ на печатни медии и онлайн новинарски услуги чл. 57. (1) Централната изборителна комисиия: 23. контролира провеждането на предизборната кампания от доставчиците на медийни услуги;
1 5 и з м	24. за осъществяване на контрола по т. 23 и установяване на нарушения от доставчиците на медийни услуги изисква информация от Съвета за електронни медии за извършения специализиран мониторинг, чийто обем и параметри се определят по споразумение между комисията и Съвета за електронни медии, сключено преди откриване на предизборната кампания, независимо от териториалния обхват на програмите; в случай че мониторингът се отнася до доставчик на медийни услуги, който не е с национален обхват, комисията изпраща информацията от мониторинга до компетентната изборителна комисия;	24. за осъществяване на контрола по т. 23 и установяване на нарушения от доставчиците на медийни услуги – радио и телевизия , изисква информация от Съвета за електронни медии за извършения специализиран мониторинг, чийто обем и параметри се определят по споразумение между комисията и Съвета за електронни медии, сключено преди откриване на предизборната кампания, независимо от териториалния обхват на програмите; в случай че мониторингът се отнася до доставчик на медийни услуги, който не е с национален обхват, комисията изпраща информацията от мониторинга до компетентната изборителна комисия;

1 6 Д О П	Допълнение 24.1. за осъществяване на контрола по т. 23 и установяване на нарушения от печатни медии и онлайн новинарски услуги, възлага специализиран мониторинг в определен обем и параметри на българска неправителствена организация, регистрирана за участие с наблюдатели и изисква своевременна информация за дейността на печатните медии и онлайн новинарски услуги в предизборната кампания.
-----------------------	--

* * *

В по-далечна перспектива бихме желали да привлечем общественото внимание към следните няколко проблема. Те са решими след съответна професионална и обществена дискусия, както и при постигане на желателен консенсус по някои от тях.

1. Административно процесуален ред – сега времето за разглеждане на жалбите е скъсено само до един ден преди и след изборния ден, не е ясно какво става ако ЦИК, РИК, МВР и т.н. не реагират в съответния законов срок и нямат взето решение по съответната жалба. Жалбата, когато има фактически основания да бъде допускана за разглеждане от съдебна инстанция, да остане процесуално валидна след като е основателна по същество.
2. Разработване на ефективна рамка за саморегулация на медийните услуги в условия на предизборна кампания, с оглед извеждане на редакцияната отговорност като основно задължение на медиите в изборния процес;
3. Преосмисляне на статута и функциите на блоговете и социалните медии в изборния процес. Медийният мониторинг на ГИСДИ в предизборната кампания за Европейски избори '2014 показва ролята на блоговете и социалните медии във формирането на обществено мнение. Нерядко в списъка на 100-те най-влиятелни медии по дадена тема се явяват блогове – лични или колективни, работещи като доставчици на медийни услуги по смисъла на Изборния кодекс.
4. Преосмисляне на предимствата и вредите от възможността за съвместяване между платено и безплатно отразяване на предизборната кампания от медиите. Какво налага платеното отразяване на предизборната кампания и какви резултати постига по отношение на политиката и политическия дебат, върху бизнеса и икономиката, върху общественото мнение и обществото?

* * *

ГИСДИ за първи път инициира и провежда такъв медийен мониторинг в изборния процес.

Става дума за медийен мониторинг: медийна среда и позициониране; законова рамка, норми за демократичност и моралност; профил на националните и регионалните медии;

профил на печатните медии, на телевизиите и радиата; интернет медийна структура и активност, медийната роля на сайтове и блогове; политическа „равна отдалеченост“ или пристрастност; използването на платено и неплатено отразяване.

Мониторингът е осъществен от екип от медийни специалисти и експерти. Те анализираха законовата рамка и ефективността на нормите за участие на медиите в изборния процес. Създадоха своя система от критерии за медиен мониторинг. Мониторингът бе осъществен над повече от 140 медии – национални и регионални, конвенционални и интернет базирани. Мониторингът бе извършен от експертна група, студенти доброволци, групи за наблюдение на медийната активност извън София. ГИСДИ използва специализиран софтуер за мониторинг на интернет пространството.

Обект са търговските медии от гл. т. на обществения интерес. Според ГИСДИ има нужда ясно да бъде назован и нормативно утвърден принципът, че **„търговските медии“ имат и обществени отговорности да съдействат** за добрите публични нрави, да утвърждават добри демократични практики на публичност и демократичност, да не упражняват финансов рекет над партийните формации и кандидати, и др. под. ГИСДИ поема инициатива за професионално и публично обсъждане на тези конфликтни въпроси с цел постигане на съответен професионален и политически консенсус.

В изследователската и аналитичната работа на медийния мониторинг участват студенти по журналистика и обществени комуникации от два български университета (УНСС и БСУ).

ГЛАВА ПЕТА

ИЗБОРНИ (ЕЛЕКТОРАЛНИ) ПРОУЧВАНИЯ

Предизборни изследвания и прогнози

ПРОГНОЗИ за изборен резултат от 25 май 2014 на изследователски АГЕНЦИИ публикувани на 23 май 2014

	ББСС /Галъп/		Медиана		Сова Харис		АФИС		Алфа Рисърч		Exakta		ЦАМ		ЦИК
	Бр изб. (в хил.) Процент	Мандати	Бр изб. (в хил.) Процент	Мандати	Бр изб. (в хил.) Процент	Мандати	Бр изб. (в хил.) Процент	Мандати	Бр изб. (в хил.) Процент	Мандати	Бр изб. (в хил.) Процент	Мандати	Бр изб. (в хил.) Процент	Мандати	Бр изб. (в хил.) Процент от д. гл.
Източник	Vesti.bg				Vesti.bg		в-к „Труд“		Дневник b g		в-к „Труд“		Vesti.bg		
Обявено на:	22.05.14				23.05.14		23.05.14		22.05.14		23.05.14		23.05.14		
КБ-БСП	590-690 23-27%	5-6	(600-670)* 24,5- 27,5%	–	(820-925)* 31-35%	–	(550)* 26,2%	6	(590)* 23,6%	5	(550)* 24,0%	5	–	5-6	424 18,9%
АБВ	100-150 4-6%	0-1	(75-120)* 3-5%	–	–	–	(100)* 4,7%		(130)* 5,3%		(130)* 5,8%	0-1	–	0	90 4,0%
ГЕРБ	550-650 22-26%	5-6	(550-620)* 22,5- 25,5%	–	(740-845)* 28-32%	–	(540)* 25,5%	6	(680)* 27,3%	6	(660)* 28,5%	6	–	6-7	681 30,4%
ББЦ	200-250 8-10%	1-2	(195-270)* 8-11%	–	(240-290)* 9-11%	–	(230)* 11%	2	(260)* 10,5%	2	(260)* 11,3%	2-3	–	0-2	239 10,7%
РБ	100-150 4-6%	0-1	(110-160)* 4,5-6,5%	–	–	–	(105)* 5%		(150)* 5,9%	1	(140)* 6,2%	1	–	0-1	145 6,5%
ДПС	370-420 15-16%	3-4	(270-340)* 11-14%	–	(220-280)* 8,5-10,5%	–	(330)* 15,5%	3	(335)* 13,4%	3	(260)* 11,1%	2-3	–	3	387 17,3%
Атака	70-120 3-5%		(85-135)* 3,5-5,5%	–	–	–	(130)* 6,1%		(100)* 4,1%		(90)* 4,1%		–	0	66 3,0%
НФСБ	50-100 2-3%		–	–	–	–	–		(100)* 3,9%		(90)* 3,8%		–	0	68 3,1%
Други	200 –		–	–	–	–	(130)* 6%		(150)* 6,0%		–				137 6,1%
Избирателна активност	2 230- 2 730 35-40%		(2 440)* 37%		(2 640)* 40%		(2 110)* 30-35%		(2 500)* 38%		(2 310)* 35% 32-38%				2 362 35,2%

Изготвил: ГИСДИ въз основа на медийни публикации. Виж на: www.gisdi.eu.

* Изчисленията в скобите са направени от ГИСДИ на база брой избиратели в България 6 600 000 души.

Таблицата дава основания да се твърди, че не е коректно агенциите въз основа на тяхната официална изборна прогноза се делят на „познали“ и „непознали“. Всяка прогноза на агенция се отклонява значимо (статистически) от получения изборен резултат – в повече от 2-3 компонента на прогнозата, което вероятно е допустимо за едни общо-взето „познали“ прогнози.

Разбира се, ясно се вижда, че най-отклонените и в най-драстичен размер са прогнозите на Сова Харис, която на тези избори се отличи като безспорен „отличник“ – в телевизионната активност, в драстичното разминаване с реалността, като обект на заслужено подозрение в пренебрегване на основни професионални стандарти.

Внимание:

Според нас, при съпоставката между изборни прогнози и реален резултат е по-коректно да се борава не с %-тни дялове, а с брой действителни гласове.

%-те са подвеждаща мярка за рейтинг – особено когато те се представят, изчисляват, преизчисляват на различна база от 100% (веднъж от официалните списъци, втори път от реалното избирателно тяло, трети път от броя гласували, четвърти път – каквото на някого му е хрумнало).

Така едно и също число на действителни гласове за дадена партия се тиражира в медиите като различни проценти. Така медиите объркват своята публика.

Ако се работи на първо място с абсолютен брой избиратели, повечето такива обърквания (неволни, но и съзнателни) се предотвратяват в значителна степен.

Изследвания в изборния ден

Екзит пол

През изборния ден в интернет пространството в завоалиран вид бяха публикувани рейтинги на партии, взети от Екзит пол на социологически агенции.

12 сигнала са постъпили в ЦИК за обявяване на резултати в различни интернет сайтове, към 5 от тях са изпратени съобщения да бъдат свалени класациите.

Но това е неравна борба с изплъзващ се противник при днешните интернет реалности.

ГИСДИ предлага:

Не е ли по-адекватно спрямо реалностите да отпадне забраната за оповестяване на предварителни резултати от Екзит пол от страна на агенциите, които имат регистрация в ЦИК и правят такъв?

И без това всички агенции оповестяват рейтингите и не спазват забраната. Медиите ги изкушават.

По-рационално е само ограничаване за оповестяване в три часови пояса: в 12, 15 и 18 часа. След края на изборния ден и сега е разрешено оповестяване на изборна прогноза въз основа на Екзит пол.

При така разрешеното оповестяване в три часови зони агенциите няма да имат интерес да нарушават закона. Няма да са изкушени да го нарушават.

Чрез такива нови норми и практика би било възможно съществено да се оздрави моралният климат в изборния ден.

Данните на социологическите агенции бяха близки до крайния резултат от гласуването (в рамките на статистическата грешка).

Трети избори за евро-депутати 25 май 2014 ЕКЗИТ ПОЛ Към 19 часа					
25 май 2014	Галъп	Сова Харис	Алфа Рисърч	Екзакта (74%)	Резултати ЦИК 100%
ГЕРБ	29,1	29,9	28,4	29,5	30,4
ББЦ +	11,0	11,0	9,9	11,2	10,7
РБ	6,5	6,5	6,8	7,1	6,5
КБ-БСП	19,6	19,7	21,6	21,0	18,9
АБВ	4,5	3,7	3,4	4,0	4,0
ДПС	14,8	14,6	15,5	13,5	17,3
Атака	3,5	3,1	3,7	3,0	3,0
НФСБ	2,4	2,6	2,7	2,8	3,1
Други		8,9	8,0		5,1
Независими					1,0

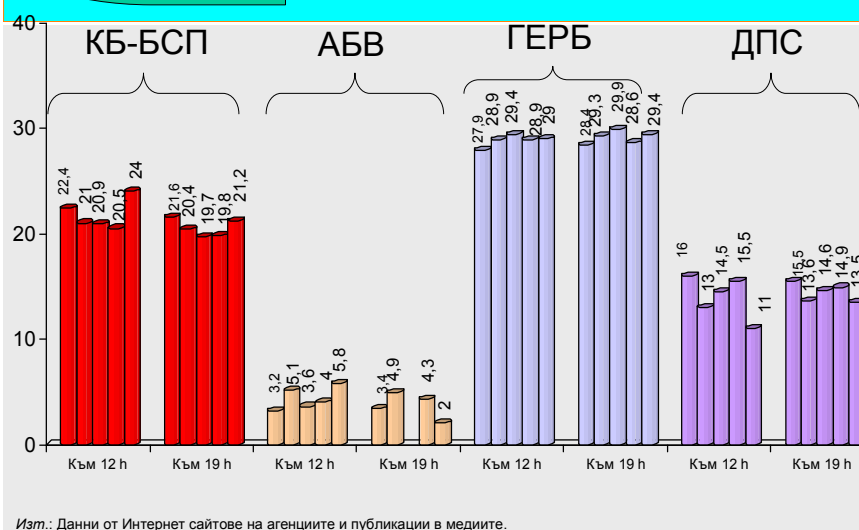
Прогнозният рейтинг от Екзит Пола е точен. Отклоненията са в рамките на статистически допустимите.

С гранична стойност в 2 от случаите за КБ-БСП, както и при всички относно резултата на ДПС.

Тук дори Сова-Харис нямат системни и драстични неточности и отклонения, съпоставени със своите колеги.

Трети избори за
евро-депутати
25 Май 2014

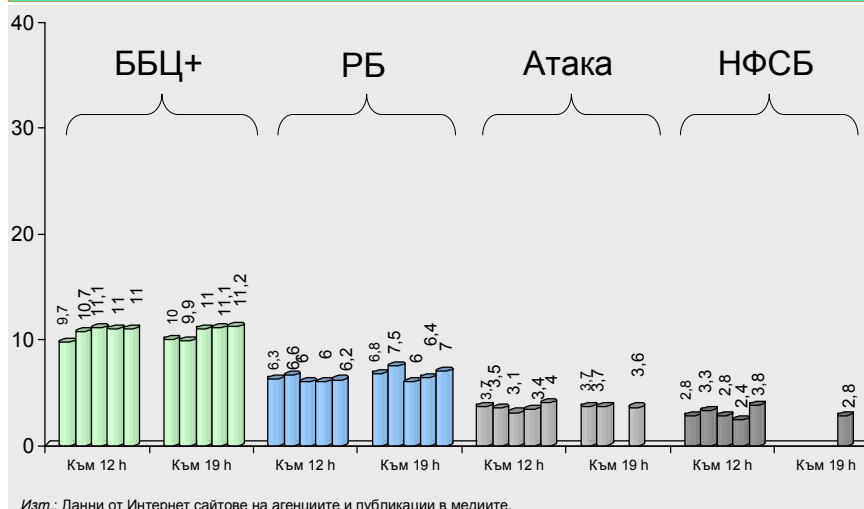
Прогнозен резултат от Екзит пол

Изт.: Данни от Интернет сайтове на агенциите и публикации в медиите.

Трети избори за
евро-депутати
25 Май 2014

Прогнозен резултат от Екзит пол

Изт.: Данни от Интернет сайтове на агенциите и публикации в медиите.

Извадково паралелно преброяване

Трети избори за евро-депутати 25 май 2014 ИЗВАДКОВО ПАРАЛЕЛНО ПРЕБРОЯВАНЕ						
25 май 2014	Галъл 100%	Сова Харис 99%	Алфа Рисърч 100%	Екзакта 100%	ГИСДИ 100%	ЦИК 100%
ГЕРБ	30,0	30,3	29,9	30,9	29,9	30,4
ББЦ +	10,4	10,7	10,8	10,6	10,8	10,7
РБ	6,0	6,0	6,3	7,0	6,1	6,5
КБ-БСП	18,5	18,4	19,5	18,5	19,6	18,9
АБВ				4,0	4,1	4,0
ДПС	18,4	18,6	18,2	16,4	16,9	17,3
Атака				2,9	3,0	3,0
НФСБ				2,9	3,2	3,1
Други	16,7		15,0		5,6	5,1
Независими					0,8	1,0

Изт.: Данни от Интернет сайтове на агенциите и публикации в медиите.

Както се очаква и е нормално извадковото паралелно преброяване коригира част от отклоненията в прогнозния Екзит Пол.

Всички прогнози тук се още по-точни, в рамките на доверителния статистически интервал

* * *

Общата оценка на ГИСДИ е, че по повод социологическите изследвания преди по време и след изборите новият Изборен Кодекс '2014 не е стъпка напред спрямо стария Изборен кодекс '2011.

- ⇒ Не е адекватно използването на термините:
 - „социологически”;
 - „агенции”;
- ⇒ Регламентацията е само за изборния ден
 - Няма регламентация за преди, след и по повод на изборния ден;
- ⇒ Регламентирани са само 3 от паспортните данни към изследването → възложител, финансиране, име на институцията изпълнител;
- ⇒ Не са регламентирани паспортни данни, които са основни според професионалните стандарти при обявяването на резултати от изследвания:
 - Обем на извадката;
 - Вид на извадката (представителна или не, за коя съвкупност е представителна);
 - Методика на извадката;

- Методика на регистрация;
 - Време на провеждане на терена.
- ⇒ Няма ясни и още по-малко ефективни санкции за обявяване на данни от изследвания:
- В деня за размисъл преди изборния ден
 - По време на изборния ден

На Евроизбори '2014 се наблюдаваше обявяване на резултати в Интернет сайтове, но в хлъзгава форма, така че са съдебно неуязвими: ВАС говори за „влияние”, а не за неправомерно обявяване на данни.

ГИСДИ настоява:

Тази част от ИК следва да бъде преработена основно: и като използвани термини, и като ясно назоваване на вида агенции/институции/организации, които да имат право да извършват и обявяват такива изборни изследвания, и като ясно указани стандарти в тяхната методика и при оповестяването чрез медии на рейтинги и изборни прогнози.

ГИСДИ предлага:

ИЗМЕНЕНИЯ И ДОПЪЛНЕНИЯ на Изборен кодекс '2014
в частта, отнасяща се до РЕГИСТРАЦИЯ на социологическите агенции, социологически ПРОУЧВАНИЯ в изборния ден,
огласяване на РЕЗУЛТАТИТЕ от тях

	 Изборен кодекс '2014	 Предложение за изменение и допълнение
1 и 3 м	РЕГИСТРАЦИЯ НА СОЦИОЛОГИЧЕСКИ АГЕНЦИИ Чл. 202. (1) Централната избирателна комисия регистрира социологическите агенции, които ще извършват социологически проучвания в изборния ден. (2) Агенциите се регистрират не по-късно от 7 дни преди изборния ден и се вписват в публичен регистър. (3) Регистрацията се извършва въз основа на заявление, подписано от представляващия съответната агенция или от изрично упълномощено от него лице.	РЕГИСТРАЦИЯ НА ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ АГЕНЦИИ, ИНСТИТУТИ И ОРГАНИЗАЦИИ Чл. 202. (1) Централната избирателна комисия регистрира изследователски агенции, институти и организации, които ще извършват изборни (електорални) проучвания в изборния ден – екзит пол, извадково паралелно преброяване, пълно паралелно преброяване. (2) Агенциите, институтите и организациите се регистрират не по-късно от 7 дни преди изборния ден и се вписват в публичен регистър. (3) Регистрацията се извършва въз основа на заявление, подписано от представляващия съответната

	(4) Към заявлението по ал. 3 се прилагат: 1. удостоверение за актуално правно състояние; 2. изрично пълномощно от лицето, представляващо агенцията, когато документите се подават от упълномощено лице; 3. списък, съдържащ имената, единния граждански номер на анкетьорите и номерата на избирателните секции, извън които ще се осъществява анкетирането; 4. методика за извършване на социологическите проучвания в изборния ден.	агенция, институт или организация, или от изрично упълномощено от него лице. (4) Към заявлението по ал. 3 се прилагат: 1. удостоверение за актуално правно състояние; 2. изрично пълномощно от лицето, представляващо агенцията, института или организацията когато документите се подават от упълномощено лице; 3. списък, съдържащ имената, единния граждански номер на анкетьорите и номерата на избирателните секции, извън които ще се осъществява анкетирането; 4. Всяка кандидатстваща за регистрация изследователска агенция, институт и организация представя пред ЦИК методиката на изследването (вид и обем на извадката, метод на регистрация, съхраняване на анонимността, подготовка на и контрол върху работата на анкетьорите).
2 Д О П		Допълнение – към чл. 202 5. Всяка кандидатстваща за регистрация изследователска агенция, институт и организация описва в справка пред ЦИК своя изследователски опит в изборни изследвания, своя професионален и технически капацитет.
3 И З М	АНКЕТЬОРИ Чл. 203. (1) Централната избирателна комисия издава удостоверения на регистрираните анкетьори. Удостоверението се издава в един екземпляр. (3) Анкетьорите се легитимират с издаденото им удостоверение.	АНКЕТЬОРИ Чл. 203. (1) Централната избирателна комисия издава удостоверения на регистрираните анкетьори. Удостоверението се издава в един екземпляр на всеки от тях. (3) Анкетьорът се легитимира с издаденото му удостоверение.
4 И З М	СОЦИОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В ИЗБОРНИЯ ДЕН Чл. 204. (1) Социологическите проучвания в изборния ден се извършват извън избирателните секции чрез интервю с гласували избиратели, когато това не създава затруднения за изборния процес. (2) Анкетьорите не може да извършват социологически проучвания непосредствено пред избирателните секции. (3) Резултатите от социологическите проучвания се оповестяват след 19,00 ч. на изборния ден.	ИЗБОРНИ (ЕЛЕКТОРАЛНИ) ПРОУЧВАНИЯ В ИЗБОРНИЯ ДЕН Чл. 204. (1) Социологическите проучвания в изборния ден се извършват извън избирателните секции чрез интервю с гласували избиратели, когато това не създава затруднения за изборния процес. (2) Анкетьорите не могат да извършват проучването непосредствено пред избирателните секции. (3) Резултатът от проучването се оповестява след като ЦИК официално обяви края на изборния ден.
5 Д О П		Допълнение – към чл. 204 (4) Професионален контрол за методиката, конкретната работа на терен, обработката и публикуването в медии на данни от Екзит пол и Паралелно преброяване се извършва от утвърдени професионални организации като БСА и БАМОР.

	 Изборен кодекс '2014	 Предложение за изменение и допълнение
6 и з м	ОГЛАСЯВАНЕ НА РЕЗУЛТАТИ ОТ ДОПИТВАНИЯ ИЛИ СОЦИОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ Чл. 205. (1) От деня на обнародването в "Държавен вестник" на указа на президента, съответно на решението на Народното събрание за насрочване на съответния вид избор, до изборния ден включително всяко огласяване на резултати от допитвания до общественото мнение или на социологически проучвания по повод на изборите, извършено чрез медийна услуга или по друг начин, трябва да съдържа и информация за възложителя на допитването или проучването, за организацията, извършила допитването или проучването, и за източниците на финансирането му. (2) Информацията по ал. 1 се представя пълно и ясно, като в печатен или друг текстови материал е в обособено поле на видно място и заема не по-малко от 5 на сто от общата площ на материала, а в аудио- и аудио-визуални материали, излъчени по електронните медии, или в представяне пред публика - веднъж в началото и веднъж в края на материала или представянето. (3) Разпоредбите на ал. 1 и 2 се прилагат и в случаите, когато агитационни материали на партии, коалиции, инициативни комитети и кандидати съдържат или се позовават на резултати от допитвания до общественото мнение или на социологически проучвания. (4) Лицата, които провеждат допитвания до общественото мнение или социологически проучвания по повод на изборите и/или огласяват резултати от тях, не може да се позовават на служебна, търговска или друга защитена от закон тайна, за да не представят информацията по ал. 1. (5) Резултати от допитвания до общественото мнение по повод на изборите не може да се огласяват под каквато и да е форма 24 часа преди изборния ден до обявяване края на изборния ден на територията на страната.	ОГЛАСЯВАНЕ НА РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗБОРНИ (ЕЛЕКТОРАЛНИ) ПРОУЧВАНИЯ Чл. 205. (1) От деня на обнародването в "Държавен вестник" на указа на президента, съответно на решението на Народното събрание за насрочване на съответния вид избор, до изборния ден включително всяко огласяване на резултати от допитвания до общественото мнение или проучвания по повод на изборите, извършено чрез медийна услуга или по друг начин, трябва да съдържа информация за възложителя на допитването или проучването, за агенцията, института или организацията, извършила допитването или проучването, както и за източниците на финансирането му. (2) Информацията по ал. 1 се представя пълно и ясно, като в печатен или друг текстови материал е в обособено поле на видно място и заема не по-малко от 5 на сто от общата площ на материала, а в аудио- и аудио-визуални материали, излъчени по електронните медии, или в представяне пред публика - веднъж в началото и веднъж в края на материала или представянето. (3) Разпоредбите на ал. 1 и 2 се прилагат и в случаите, когато агитационни материали на партии, коалиции, инициативни комитети и кандидати съдържат или се позовават на резултати от допитвания до общественото мнение или на изборни (електорални) проучвания. (4) Лицата, които провеждат допитвания до общественото мнение или социологически проучвания по повод на изборите и/или огласяват резултати от тях, не може да се позовават на служебна, търговска или друга защитена от закон тайна, за да не представят информацията по ал. 1. Старата т. 5 става т. 6: (6) Резултати от допитвания до общественото мнение по повод на изборите не може да се огласяват под каквато и да е форма 24 часа преди изборния ден до обявяване края на изборния ден на територията на страната.

	 Изборен кодекс '2014	 Предложение за изменение и допълнение
7 Д О П		Допълнение – към чл. 205 (5) Към горната информация за възложител, извършител и финансиране на агенцията, институтът или организацията, които извършват проучването, както и медиите, които ги обявяват и тиражират трябва да се добавят и следните характеристики на всяко изследване: • представително или не, за коя общност е представително; • метод на извадката; • метод на регистрация на терена; • дати на провеждане на терена; • съпоставимост с кои предишни изследвания.

Други ПРЕДЛОЖЕНИЯ за усъвършенстването на изборното законодателство

1. Изборният кодекс да се приема не по късно от 6 месеца преди изборите. Така ще се осигури достатъчно време за подготовка, организация на изборите и обучение.
2. Да се задължи Общинската администрация да поставя избирателните списъци единствено и само на общински и държавни учреждения и институции. Опитът от последните избори показва, че собствениците на магазини и други частни обекти не поемат отговорността за добро разлепване, удобство при четене, достъпност за избирателите.
3. Да се определи по-ранен срок в Изборния кодекс, в който да се регистрират организациите в Обществена полза като наблюдатели, както и регистрацията на мрежата от наблюдатели.
4. Аналогично да се определи по ранен срок за регистрация на застъпниците на кандидатски листи пред РИК. Това би облекчило и работата на РИК – да не трябва да регистрират до последния ден, а и самите партии биха имали възможност да обжалват или да реагират при проблем с регистрацията.
5. По-стриктно регламентиране и следене на платени реклами на партии в медиите. Санкции за необозначената като платена политическа реклама в медиите.
6. Да се въведе по-ясна регламентация, аналогична на тази за медиите и за сайтовете.
7. Определяне на реалистични срокове и ефективен ред за публикуване на решенията, взети от ЦИК и РИК в отговор на Сигнали и Жалби.
8. Публичен регистър на подадените сигнали и жалби и съответните предприети действия, мерки и решения. Определяне на срокове за публикуване на сигналите, жалбите.
9. Успехът на пробното машинно гласуване през 2014 дава основания то да се въведе като форма за гласуване на някои места в чужбина в секции с по-образовани и организационно грамотни избиратели.
10. Номерацията в списъка на изборните секции да бъде непрекъсната. Да се отстранят възможностите за включване в списъка на „кухи“ несъществуващи секции. Всички секции със специален характер: в болници и психиатрични заведения, в затвори и арести, мобилни за инвалиди, извън България да са в отделен сегмент в номерацията. Така, че само при тях номерацията да плава до последния ден и да има дупки в номерацията.